

Quarterly
Punjab dey Rang
January - March 2019

Chief Editor
Ihsan H. Nadiem

Dyal Singh Research & Cultural Forum
25-Nisbet Road, Lahore - Pakistan.

ISSN 2521-8379

© Dyal Singh Research & Cultural Forum - 2019

1. The matter in this issue may be used for research citing the source clearly; Any part of it may also be reproduced or included in other publications provided Punjab dey Rang is quoted as source.
2. The matter appearing in any of the sections of Punjab dey Rang expresses the views of its author/contributor and not necessarily subscribed by DSRCF or any of its functionaries.

PUBLISHED BY

Ihsan H. Nadiem, Director, DSRCF
25-Nisbet Road, Lahore, Pakistan

Ph: (0092-42) 37312080 Fax: (0092-42) 37232230

Email: dsrcf@yahoo.com

Website: www.dsrcf.org

www.flickr.com/photos/ldsrfc/

<https://www.facebook.com/Dyal-Singh-Research-Cultural-Forum>

Chief Editor

Ihsan H. Nadiem

Editorial Assistants

Faisal Arshad Butt

Imran Ahmad

Sidra Sozana

Advisory Committee

Prof. Himmat Singh

Prof. Dr. Jasbir Kaur

Dr. Gurdarshan Singh Dhillon

Dr. Sughra Sadaf

Sardar Gurmail Singh Khalsa

Dr. Mujahida Butt

Price· Pakistan· Rs 100/-

Foreign: US \$ 6

www.archive.org/details/namdhari

CONTENTS

English Section

Editorial	4
A Page from History of Punjab	5
Ihsan H. Nadiem	
MoU Signing Ceremony	16
Harmeet Kaur	
Saka Nankana Sahib	21
Kiranjeet Kaur	
Bhagat Singh Seminar	28
Sardar Gopal Singh	

EDITORIAL

It gives me pleasure to note here that our Dyal Singh Research & Cultural Forum is expanding its horizon of working in the field of its operations by reaching out to other well-established institutions through signing MoUs. During this Quarter we signed MoU with Lahore College for Women University, Lahore, the oldest of its kind in Pakistan. This will help both the institutions in using the research facilities available in each of them and collaboration in other educational and cultural activities for better dissemination of knowledge at a wider spectrum. It will also bring into fold more research scholars and very competent teachers, who will contribute their writings to this Quarterly as well.

In our almost regular heading of “A Page from History of Punjab”, we selected this time a published paper on Sheikhpura Fort. The stronghold has its origins in the Mughal period but remained closely affiliated with the Khalsa raj or even the British when the rani of the deceased Maharaja Ranjit Singh remained imprisoned here.

Sardar Sukhinder Singh, a Canadian author, editor and publisher of a journal had earlier visited Pakistan when he interviewed the Chief Editor of Punjab dey Rang on the topics of Punjab and Punjabi. He published it in his book ‘GallaN Pakistan Diyan’, which appeared in the Gurmukhi script in Canada and in Shahmukhi for Pakistani readers. We have included this piece in our Gurmukhi section of this issue.

An article by the scholar, Gurmail Singh Khalsa, titled Man Rey Sansar Andh Ghera, also appears in this issue. It discusses the Manwdis that how they started riots in the Subcontinent and how their conspiracies led to dissent among Sikhs and Muslims to make the British stronger to transfer the treasures of the Subcontinent to England.

The ‘Samay di Gall’ here gives a peep into some of the activities carried out by Dyal Singh Research & Cultural Forum during this Quarter.

Ihsan H. Nadiem
Chief Editor

A Page from History of Punjab

SHEIKHUPURA FORT

The town of Sheikhupura, some 35 kilometres from Lahore on road to Faisalabad, has grown from a village Jahangirpura founded by the Mughal Emperor Jahangir near his famous hunting resort, now known as Hiran Minar. The name later turned to Sheikhupura after the Emperor Jahangir who was called Sheikhu Baba by his father, Emperor Akbar the Great. The area was a favourite spot with the Mughals as it lay at the edge of thick forests of Rachna Doab where there was abundance of antelopes and other wild

hunting animals. The place also served as a halting stage for the imperial entourages proceeding on pleasure trips to Kashmir, in the north, through Jandiala Sher Khan, or towards Kabul in the west through Khanqah Dogran, Khushab and Bannu.

The Fort, which does not lay any claim to grandeur extraordinaire, lies on the southern side of the town of Sheikhupura after whose name it is known. It is located on the artificially raised ground, some 3.5 metres higher than the area around it. In its present state it cannot claim to be entirely

representative of the Mughal architectural style. Most of the

structures lying inside the fort represent mainly the local building traditions, chiefly of the unorthodox Mughal and Sikh creations of the subsequent phases. They have further been disturbed with frequent improvisations by the British during the *raj* to suit their requirements.

The *Tuzuk-i-Jahangiri* mentions that the Emperor assigned the job of constructing a fort at this place to SikandarMoeen on his hunting visit to the HiranMinar in 1607 AC, during his second regnal year. Jahangir visited this place once again in his fifteenth regnal year, 1621 AC. During this visit he is recorded to have appreciated the work done by SikandarMoeen, continued by Iradat Khan after former's death, though without specifically mentioning the fort. Some scholars think that on this particular visit Jahangir might have also stayed in this fort

rather than exposing himself in the somewhat open pavilion within the masonry tank at Hiran Minar to better face the chill of the winter months.

Emperor Shahjahan, like his father Emperor Jahangir, is recorded to have visited the royal hunting resort for as many as four times. In the absence of any mention of the Fort, the historians infer that he and his retinue might have stayed here but, as the stronghold was not of any particular importance, there was no specific mention of it. He, however, is mentioned as to have ordered some additions and alterations to the buildings at Sheikhpura during his visit to the place in 1634 AC. Again, as the Fort does not appear in the account it is only guessed that, along with works at the HiranMinar, the stronghold might also had been attended in a similar fashion.

Shahjahan again camped in Sheikhpura during his hunting trips in the winters of 1048 AC and 1050 AC, when he is thought to have stayed in the cosy camp at the Fort rather than the more-exposed pavilion of the HiranMinar complex.

The *BadshahNama* mentions last of the visits of Emperor Shahjahan in March-April of 1056 AC. The Emperor is said to have camped here this

time for a whole week before proceeding to Kashmir. During his stay here he also invested the Robe of Honour on Mullah Abd al-Hakim of Sialkot. The Ceremony took place in the premises of the Sheikhpura Fort. When the Emperor with his entourage moved on, his son and crown prince DaraShikoh had to stay back in Jahangirpura due to the illness of his wife.

The Fort, after having enjoyed its early period of two great emperors of the South Asia Subcontinent does not seem to have the same role afterwards except that it remained vibrant during the governorship of Prince DaraShikoh at Lahore. The prince may also be credited with

some of the later structural additions of imposing *hevelis*, mansions, in the Fort. The additions and alterations to the earlier buildings carried out to the existing structures were done at such a large scale during the Sikh period that those caused by the Prince became almost indistinguishable.

The fortification wall running around makes the Fort almost a perfect rectangle, measuring some 128 metres from north to south and about 115.5 metres from east to west. The wall itself varies in height between 11.12 metres to 12.14 metres.

The fort was originally built with small sized bricks and

plastered with *kankar*-lime mortar of a light reddish tint. Such evidence survives in the portions of wall or other structures preserved in their original state. The use of red sandstone, though at a very limited scale, is also evident especially in the recessed part of the main gateway, stone lattices for screening arched windows and in some of the column bases, now though dislodged and lying in ruins.

There is an octagonal bastion at each of the four corners of the Fort. Each of them measures about 8.3 metres, slightly tapering on the rise. Each of the longitudinal sides of the Fort has two semi-octagonal bastions set at equal distances. The southern wall has a single semi-octagonal bastion in the middle while it is balanced with a rectangular offset projection in the northern wall. This protruding portion measures about 10.8 metres in length and is projecting to some 3.65 metres outside the straight line of the wall.

From the surviving evidence at some places it is clear that the whole top of the fortification wall, including the bastions, originally had merloncrestings. The level of the occupation floor inside the fortification wall is in the form

of an elevated terrace, which is 10 metres higher than the plane around the Fort. The terrace is mostly compacted to make a solid mass except on the northeastern parts where there are double-storeyed basement chambers 'built beneath the northern portion of the rampart between the rectangular offset, and the northeastern octagonal bastion of the Fort'. The upper storey of the basements appears to be the likely place where emperors and princes camped during their halts in Jahangirpura. The later unmindful use (or was it misuse) of these chambers by the Sikhs and then the British has mutilated all the possible paintings and decorations. Now several layers of whitewash cover all such fine works of the

Mughals. Some of the spanning arches and columns also bear signs of subsidence in earthquakes under the load of the tall mansions built above, whose foundations overlap the basement buildings.

The main entrance to the Fort is through the elegantly built gateway, 'situated towards the southern end of the eastern wall in the space between the octagonal bastion at the corner and next semi-octagonal bastion. The frontal of the gateway slightly projects out of the wall as an offset, and has a sunken four-centred arch to frame the main arched entrance of the same shape'. Red sandstone facing has been

provided to the ring-shaped space between the two arches. There are also traces of decorative designs of white marble inlay work at this spot. A cavity probably left by removing the slab, which might be mentioning the date of the construction of the Fort, above the entrance arch was later

plastered and whitewashed.

On either side of the inner tier of the gateway, flanking the framing arch, is a sunken panel above which is an arched window, covered with a lattice screen, *jali*, carved in red sandstone. The top of the main gateway still shows the merloncrestings intact to this day.

The massive arched-gateway is provided with equally massive wooden door-leaves, which have decorative panels. Some scholars think that these leaves may not be the original ones as the Fort has seen a number of sieges, storming and fighting especially during the Sikh period.

On the inner side of the gateway is a square vestibule

chamber at ground level. Facing the entrance there is a deep alcove beneath an arch in two stages, possibly to balance the architectural scheme. The northern and southern sides of the vestibule chamber have arched openings to access the areas inside the Fort. This vestibule chamber reduces upward through arched squinches on the four corners to the domed ceiling, which is formed of concentric rings of

tile bricks held by thick layers of mortar. The whole building was plastered in *kankar*-lime, which has mostly fallen down. The remnants of the plaster at some places, however, show that it was decorated with tracery of geometric patterns

and some *ghalibkari* work.

The access on the southern side opens to the internal terrace level through a flight of steps while towards north it rises as a ramp taking sharp turns, first to the west then again to the north. The left side of the curb has flights of steps going up to the terrace level. The passage is paved with brick-on-edge masonry. The whole passage is

by two wells, one lying on the southeastern side while the other situated on the western side of the terrace. There are also remains of a small mosque adjacent to the rectangular bastion on the northern side.

There is no building of the Mughal period standing to any height in the northern part of the Fort. However, the remains of dislodged elements

flanked by brick wall, holding the earth-fillings of the elevated terrace of the Fort enclosure.

The water requirements of the inmates of the Fort were met

of red sandstone column-bases, carved with acanthus motifs, do suggest the plan of the architectural scheme followed by SikandarMoeen or Iradat

Khan in the time of Emperor Jahangir. Almost all the structures standing to their full height are the later additions made during the Sikh period, ranging in time roughly between the middle of the 17th to the second decade of the 19th Centuries AC. In the absence of any written record these buildings may, however, be placed in different time-brackets within the earlier-mentioned main timeframe purely on the basis of the architectural style or other circumstantial evidence.

The buildings of this period, consisting of a number of multi-storey mansions, may be divided into two groups on stylistic basis. The first group may include the tall mansions, or *havelis*, rising to four storeys and plastered and whitewashed

on the outer side. In the second group would generally fall the single but massively built rectangular building with a basement crowned by a double-storeyed mansion constructed with red tile bricks left naked.

The first group is assigned to bear *transitional architecture*, 'not in the sense of its relative age but in that it forms a link between the conventional Mughal architecture, and the so-called Sikh architecture, which took on a separate identity during the suzerainty of Ranjit Singh over the Punjab'.

The buildings of this group roughly form an L-shaped block. They consisted of the typically oriental quarters with *zanankhana* (ladies' portion) and *divankhana* (men's

portion), duly segregated from each other. Most of the buildings extending as leg of this L-formation collapsed during the devastating earthquake in the later half of the 19th century AC, and were thus subsequently cleared. Even the existing buildings stand precariously, with wide cracks and mostly out of plumb on the outside.

The salient features of the transitional phase of construction are the oriel windows having prominent balcony projections and fluted half-dome awnings; and a versatile use of the subdued, compressed, or horizontally stretched multi-cusped arches as

articulation over entrances, sunken panels, niches, windows etc.

After the fall of the Mughal Empire, and immediately before the consolidation of power by the Sikhs the Fort served as a convenient place for the Sikh robbers, looting the countryside. The Durrani king Shah Zaman during his invasion of Lahore in 1797 AC briefly besieged the Fort only to clean it of the robbers. Soon after his departure it was again occupied by Inder Singh. Lehna Singh Bhangi, an ally of Ranjit Sindh, invaded it and put Inder Sindh to death. In the following days the Fort passed on to the ownership of Bhai Singh. After

changing hands between certain Sikhs it was in the possession of Sahib Singh and Sahai Singh in 1808 AC when Ranjit Singh marched upon it and caused its surrender without any resistance.

Maharaja Ranjit bestowed it as *Jagir* on his queen Raj Kauran, commonly known as Rani Nikayan, mother of the crown prince Kharak Singh. The queen, after falling from Maharaja's favour, lived here up to her last day.

According to some scholars the excellent wall paintings in the distinctive Kangra style found in the parlour and in the two chambers at the first floor of the *haveli*, could possibly be attributed to the good taste of Rani Nikayan. She is also credited with building a palace here, precisely to the west of the so-called transitional period buildings.

After the Sikhs, the British used the Fort for a brief interval as a prison to encamp Maharaja's last queen, Mai Jindan. It was then used as the administrative headquarters of the Gujranwala district from 1849 to 1851 AC. However, on transfer of the district headquarters to Gujranwala town it was left to serve for some time as military outpost. After the bifurcation of the

administration, a new district of Sheikhupura was created in 1918 AC. It thus passed on to house the police headquarters of the newly created district. After independence from the British in 1947 it was briefly used by the immigrants from Indian Punjab and later by encroachers from whom it came to the possession of the Department of Archaeology of the Government of Pakistan as a protected monument.

* Excerpted from the Book,
Forts of Pakistan

By Ihsan H. Nadiem

MoU SIGNING CEREMONY

Between Dyal Singh Research & Cultural Forum And Lahore College for Women University, Lahore.

Harmeet Kaur

After months of exchange of ideas and drafts of Memorandum of Understanding between the Head of Punjabi Department, Lahore College for Women University, Dr. Mujahida Butt and Director, Dyal Singh Research & Cultural Forum, Ihsan H. Nadiem, a final version was got approved from the authorities at both the ends. The MoU was aimed at; 1) Collaboration in Research Project, 2) Joint conferences, seminars, workshops and other such activities; 3) Access to research materials like books, Periodicals, Gazetteers & Library facility; 4) Sharing of academic data, publications and information; and 5) Other areas of Mutual interest.

The date for Signing Ceremony of the said MoU was fixed for the 19th of February 2019 at 1400 hrs at the premises of LCWU. The signing authorities, as had been decided earlier, were i) Director, DSRCF and ii) Vice-Chancellor, LCWU, acting as the representatives of the respective institutions.

The team of DSRCF consisted of:-

1. Mr. Ihsan H. Nadiem, Director;
2. Mr. Rehan Doggar, ETPB
3. Mr. Faisal Arshad Butt, Senior Research Officer;
4. Miss Sidra Sozana, Research Officer - I.

The participants from LCWU included:-

1. Dr. Farkhanda Manzoor, Vice-Chancellor;
2. Dr. Uzma Batool, Registrar;
3. Dr. Mujahida Butt, Head, Punjabi Department;
4. Dr. Intesar, Dean of the Faculty;
5. Dr. Saima Batool, Punjabi Department;
6. Dr. Farah Khan;
7. Dr. Bushra Khan;
8. Dr. Talat Suhail;
9. Dr. Riffat Dar, Director, IVAD;

Glimpse of MoU Signing Ceremony

10. Miss Fareeha Basit;
11. Dr. Shagufta Naz &
some other senior
professors.

The formal ceremony started with the recitation from the Holy Qur'an. Each of the participants then introduced himself / herself to the others. The VC, starting the proceedings, welcomed the participants especially those from DSRCF to their institution and wished the arrangements of the MoU a success terming it a major breakthrough for the enhancement and dissemination of knowledge especially in the fields of Punjab and Punjabi. The Director, DSRCF then introduced his institution, its working and achievements for the benefit of the participants. He satisfactorily replied and explained in detail many a query of the VC about the DSRCF as she wanted to know

informally the benefits that her institution would accrue from the new arrangements of relations between the two educational institutions. It was followed by the formal signing of the MoU and exchange of the signed copies of the same when the hall resonated with cheers and clapping of all those present there.

After the exchange of pleasantries between the VC and the Director both showed goodwill gestures by presenting books and souvenirs to each other on behalf of their respective institutions. The formal function ended with the group photo as memento of signing of the MoU.

Memorandum of Understanding
Between
Dyal Singh Research and Cultural Forum
Lahore
&
Department of Punjabi
Lahore College for Women University, Lahore

Lahore College for Women University is an ancient University of Asia i.e. working for the development of Punjabi Language, Literature & Culture. Lahore College for Women University, Lahore, Pakistan (hereinafter referred as LCWU), is a premier and one of the oldest women institutes in Lahore, Pakistan with sufficient infrastructure, facilities and human resources for academic training, research and capacity building in empowering women in various fields of arts and sciences. Dyal Singh Research and Cultural Forum (hereinafter referred as DSRCF), is one of well-known research Centres of Punjab which is serving since 1908 in the fields of Literature, History, Social Sciences, International Relation, Information Technology and Philosophy. Considering their common interest in promoting the mutual cooperation in collaborative R & D, this Memorandum of Understanding (MoU) is drawn up and agreed upon to establish cooperation between the Dyal Singh Research and Cultural Forum, and Lahore College for Women University (hereinafter referred to individually as "Party" and collectively as "the Parties") on the terms and provisions as set forth.

ARTICLE I: PURPOSE

This co-operation programme aims to foster advancement in teaching, research and cultural understanding of both institutions through:

1. Collaboration in research projects.
2. Joint conferences, seminars, workshops and other such activities.
3. Access to research materials like books, Periodical, Gazetteers & Library facility.
4. Sharing of academic data, publications and information.
5. Other areas of mutual interest.

ARTICLE II: SCOPE OF CO-OPERATION

1. Collaboration in Research Projects

- 1.1 Under this arrangement, both the Parties shall explore the possibilities of conducting research projects on a collaborative basis, with a view to promote the image of both institutions as disseminators of the state-of-the-art knowledge in the relevant research fields.
- 1.2 Both the Parties shall settle relevant details of such collaboration on case to case basis.

2. Joint Conferences, Seminars, Workshops and other such activities

- 2.1 Both the parties shall arrange mutually agreed joint conferences, workshops, seminars and similar events on regular basis.

3. Access to Research Laboratories and Facilities

- 3.1 The Parties shall make their Libraries and research facilities accessible to faculty at postgraduate students on mutual basis, when possible.
- 3.2 Sharing of ideas in seminars and lectures, and access to cultural program shall be furnished by the Parties for joint and collaborative research projects.
- 3.3 The relevant details shall be agreed upon in a separate detailed protocol with mutual consent on case to case basis.

4. Sharing of Academic Data, Publications and Information

- 4.1 Under this arrangement, both institutions shall endeavor to share Punjabi Materials such as books and case studies, research reports, working papers, audio-visual materials, software among others, in a mutually beneficial manner.
- 4.2 Such exchange and use of the materials shall not violate intellectual property rights.
- 4.3 Confidentiality of the data shared will be strictly maintained by both parties.
- 4.4 Both the Parties shall settle relevant details of such collaboration on case to case basis.

5. Other Areas of Mutual Interest

- 5.1 Under this arrangement, both the Parties shall explore the feasibility of working together on other projects deemed to be mutually beneficial and viable for both the Institutions.

ARTICLE III: COMPETENT AUTHORITIES

1. The competent authorities in the fulfillment of this Memorandum of Understanding shall be the Director of Dyal Singh Research and Cultural Forum Lahore and the Vice Chancellor of LCWU, Lahore respectively.

ARTICLE IV: DURATION

1. This memorandum shall be enforceable from the date on which it is executed and shall be effective for duration of three (03) years from the date of execution thereof.
2. Any modifications concerning the MoU in force shall always be made through mutual consent in writing of both the Parties.
3. This memorandum of understanding may be terminated by either Part by giving ninety (90) days prior written notice of its intention of termination.
4. This MoU shall be renewed, subject to both the Parties expressing in writing their intention in this regard.

This Memorandum of Understanding is written and executed in English in two copies, each copy has equal force; either Party shall receive one copy.

Contact persons (DETAILS)

Mr. Ihsan H. Nadiem

Director

Dyal Singh Research and Cultural Forum
Lahore.

Mr. Faisal Arshad Butt

Senior Research Officer

Dyal Singh Research & Cultural Forum
Lahore

Dr. Mujahida Butt

Associate Professor & Chairperson

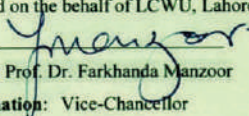
Department of Punjabi
Lahore College for Women University

Dr. Saima Batool

Assistant professor

Lahore College for Women University
Lahore

For and on the behalf of LCWU, Lahore

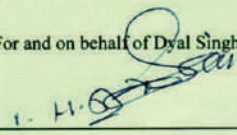

Name: Prof. Dr. Farkhanda Manzoor

Designation: Vice-Chancellor

Institute: Lahore College for Women University, Lahore

Date:

For and on behalf of Dyal Singh Research and Cultural Forum

Name: Ihsan H. Nadiem

Designation: Director

Institute: Dyal Singh Research and Cultural Forum, Lahore.

Date:

SAKA NANKANA SAHIB

Kiranjeet Kaur

In October 1920 A.D., a congregation was held at Dharowal, District Sheikhpura for reforms in Gurdwara Nankana Sahib in which the leaders revealed to the gathering of devotees about the misdeeds being committed inside the Gurdwara as it was under the control of the Hindu Mahant. Gurdwara Nankana sahib was highly revered as it was the birth place of Guru Nanak. Sikhs asked in a peaceful way the Mahant to mend his ways. When Mahant Narain Dass was asked to reform himself, he started making preparations to oppose the Panth (Sikh

community) instead. The Mahant recruited hoodlums and rogues as paid employees to oppose the Sikhs. With the help of the British government, he collected guns, pistols and other arms and ammunition. The British Government was using every available weapon to make Akali movement of Gurdwara reform a failure. In another bid to solve the issue peacefully the squad of the peaceful and unarmed Sikhs arrived at Nankana Sahib on 20th February, bathed in the pool and entered the Gurdwara. The Mahant had got the news of the squad's arrival so he had

gathered his men at night and briefed them about their duties in destroying the Sikhs once for all. As the Jatha entered the sacred premises of the Gurdwara, the Mahant's men closed the main gate and started firing from roof tops. Twenty-six Singhs became martyrs to those bullets in the courtyard while another sixty or so sitting inside the Darbar Sahib also became targets of bullets. When the Mahant's men saw no one moving, they came down with swords and choppers. At the sound of the gun-fire, Bhai Dalip Singh and Bhai Waryam Singh rushed towards the Gurdwara. When the Mahant saw them coming, he shot Bhai Dalip Singh with his pistol and as he was injured, he was overpowered and tied to Jand tree upside down inside the Gurdwara premises and was torched alive. Mahant's men also cut Bhai Waryam Singh to pieces. They threw their bodies into kilns where other bodies were also burning. The Memory of the SAKA is observed at the venue of the happenings in Gurdwara Janamasthan, Nankana Sahib every year.

In the morning of the 21st February 2019 on the conclusion of Akhand Path, the Bhog Sahib was observed,

which was followed by Ardaas. After the closing of religious rituals, started the programme of the Memorial Assembly to bring to the world the memories of the martyrs who had offered sacrifices with their lives for a great cause and to give a new life to the advancement of the Sikh nation. About 200 men and women mostly Sikhs, including a few from Australia, India and England attended the meeting where six speakers addressed the formal Assembly.

First to talk was Sardar Rajvir Singh. He told that this place was very sacred for whole of the Sikh nation as their first Guru Nanak Devji was born there. He narrated the whole story of the Nankana Sahib in an emotional manner to the audience. Whenever anyone talked in filthy way about Harmander Sahib, they talked about them. He said that it was true that the great martyrs sacrificed their lives to free this sacred place from the Hindu Mahant. He told the audience that Sikhs were always ready to sacrifice their lives for the sake of safety of the Sikhi. He said that Saka Nankana Sahib was one of the most tragic blood-shedding events in the Sikh history when more than 130 innocent Sikhs were slaughtered

without any reason. He further said that they would celebrate the 550th birthday of Baba Guru Nanak Dev in the current year and would also be observing the 100 years of Saka Nankana Sahib after 2 years in 2021. He told the audience with heavy heart that it was useless to cry over spilt milk. SPGC changed the original Nanakshahi calendar to Bikrami calendar but the community did not take any action. Now it was the need of the time that the Sikhs prepared a new generation and told them about Sikhism. He told that Bhai Lachman Singh sacrificed his life for what purpose and how this Saka Nankana Sahib incident happened.

Next to speak was the Director DSRCF, Ihsan H. Nadiem. He welcomed all the Sikh Sangats coming from different parts of Pakistan as well as foreign lands. He comprehensively told the audience about the background of Saka Nankana Sahib. He said Saka Nankana Sahib, a Sikh massacre, would always reverberate in the minds of Sikhs as the great martyrs would never ever be forgotten for their sacrifices. He told the audience that Sikh history was full of Sikh's blood-shed and

heinous brutalities against them. It started from Guru Arjan Dev Ji who sacrificed his life. Guru Gobind Singh Ji was another example of Guru Sahiban, who gave his sacrifice and saved Sikhism. There was another great example of the sacrifices of the Sahibzadas, who were martyred with atrocities of Hindutva at that time. He told that the series of killings of the Sikhs started very early in the Sikh history and continued with time till today. Saka Nankana Sahib was one of the same series of killing the Sikhs. At the time of the partition, Sikhs were betrayed by Gandhi. In 1984, Sikhs were again betrayed and killed by Indira Gandhi. Hindus always killed Sikhs and proved to be followers of Chandu and Narain.

Sardar Nishan Singh, from Australia said that the gathering there was to pay tributes to the martyrs of Saka Nankana Sahib. He told that he was unaware that he would be required to deliver speech on the eve of the great day. He said that it was an honour for him to be invited there and asked to speak on such memorable moment. He shared his thoughts that Hindu always degraded the Sikhs. He told that they were punished and faced the hardness because they were the follower of Guru Nanak who taught always to speak truth without thinking about the consequences. He advised the Sikh audience to remember if they spoke the truth they would face the difficulties like Bhai Lachman Singh. He told with heavy heart that Bhai Lachman

Singh and his companions sacrificed their lives for Sikhi.

Sardar Maninder Singh, Member PSGPC, paid special tributes to the martyr son the occasion of Saka Nankana Sahib. He explained the historical background of the bloody event. Hindus in such acts were closely helped by the British. So Narain Das had been awarded to occupy on the religious place of Sikhs, Gurdwara Janamasthan. When Bhai Lachman Singh and his companions arrived here, Narain Das brutally killed them all. He told that their competition was with Brahmans and if they wanted to succeed they needed to stand together. On 14 February 2019, Palwama

attack was to divert attention to Pakistan as Hindus killed Muslims and Sikhs in Kashmir. He said that it was a reminder for him of the memory of 1984 when Sikhs were massacred just due to hatred of the Hindutva.

Next speaker was from Punjabi University, Patiala, India, Prof. Dr. Jasbir Kaur. She started her speech with Mol Mantar and different verses from Guru Granth Sahib. She told that Guru Granth Sahib was the best example of Sikh Muslim togetherness. She told that Harminder Sahib was as sacred as this place of Baba Guru Nanak for her and all other Sikhs in the world. She told with full of mourning that Saka Nankana Sahib and Sikh Massacres of 1984 could never be erased from the minds of the Sikhs. She said that their Gurus sacrificed their lives for Sikhi. She praised the well-keeping of the buildings of Gurdwara Janamasthan. She requested to the higher authority that all other Gurdwaras might also be opened to the Sangrat and renovated as early as possible for Sikh Yatrees. She praised the effort of DSRCF for Punjabi language. She said that their university faculty and students were eagerly waiting the DSRCF publications like

quarterly magazine Punjab dey Rang. She ended her speech with Shabad Kirtan.

Aoun Abbas, Managing Director, Bait-ul-Maal, welcomed all the Sikh Yatrees from within and outside of Pakistan. He elaborated that Imam Hussain (R.A) sacrificed his life for Islam and Bhai Lachman Singh presented himself for Sikhi. He further said that it is in the character of a true nation to remember their martyrs. He said that it was an honour for him to be invited on the eve of Saka Nankana Sahib. He said that Hindus always degraded the Muslims and Sikhs. The Palwama attack was one of the series of such actions by Hindutva India. It might be the preparation of next election by Modi who always spread

hatred in conservative minds of Hindus. He praised Prime Minister Imran Khan that he called his counterpart Modi to table talk at any forum. He said with great emotions that Pakistan was the only country where minorities were safe. On the other hand, he said, it was India where the minorities were always maltreated and killed brutally and displaced from their ancestors' places. He praised the Sikh nation that they remembered the incident of SakaNankana when more than 130 Sikhs were martyred 98 years ago. He ended his speech with slogans of Pakistan Zindabad.

Chief Guest Sardar Mahinder Pal Singh, Member Punjab Assembly, spoke on the occasion that they had gathered there to remember Bhai Lachman Singh's sacrifices to free the Sikh Shrine from the

possession of Hindu Brahmans and British. He said with pride that the Sangat gathered there had come from all over the globe to pay tributes to the brave men like Bhai Lachman Singh and his companions. He said that their beloved Guru Arjan Dev was brutally martyred and these atrocities continued even today with all Sikhs in India. He told the audience that Modi government itself engineered the attacked Palwama as an opening ceremony of his campaign. This campaign started with bloodshed of India's own army. He said with emotions that Modi was enough to divide India in several parts. His political campaigns and actions would ruin India and even himself. He said that on the other side, Pakistani government always welcomed

and invited India to the table.

He said that Modi's politics consisted on hate policies. He warned India on this forum that if India thought that Pakistan could not attack India, it would be one of the biggest misunderstandings of India. He told the audience that he would present a resolution in the assembly that Pakistan presented the case in UN against India on violation of basic human rights in India. He ended his speech with slogans

of Pakistan Zindabad and audience responded him with great applaud.

Towards the close of the programme the 'honour-ropes' – Saroopas – were presented to the prominent participants

Martyrdom Day of Sardar Bhagat Singh

Sardar Gopal Singh

Sardar Bhagat Singh, considered to be one of the most influential revolutionaries of the (British) Indian Independence movement, was born on 28 September 1907 in Chak Banga of Lyallpur (now renamed Faisalabad) district of the Punjab Province. A son of such a Sikh family that had already attained fame of being involved in revolutionary activities against the British Raj, he showed following the same ideals right from his childhood. While still a teenager, Bhagat

Singh had already studied European revolutionary movements. He lived a very mercurial life nevertheless very short as it was. During his lifetime he rose meteorically to take the position of a hero of the goal towards the independence of the South Asia Subcontinent from the raj of the British. After a dare-devil life of about 23 years he was executed in Lahore on the 23rd March 1931 for his (symbolic) attack on the Parliament in Delhi with smoke bomb.

It may not be simply a coincidence that exactly nine years later on this day, the Lahore Resolution was presented in the grand session of the All India Muslim League at the expansive Manto Park, which became the harbinger of the freedom of the British India and the birth of a separate Muslim State of Pakistan.

To honour the revolutionary freedom fighter, who was a Sikh but fighting for all the communities of the British India, DSRCF arranged a Seminar in its Dyal Singh Auditorium on 22 March 2019 on the theme of “*Assi Dushmanan Di Goliyan Da Muqabla Karan Gay....Aseen*

Azad Rahay Aan, Azad Ravan Gay”, a slogan, given by the brave son of the South Asia Sub-continent.

The seminar was chaired by Sardar Mahinder Pal Singh, MPA and Parliamentary Secretary of Punjab Assembly. It was attended and addressed by Sardar Bishan Singh (Ex-Pardhan PSGPC), Dr. Iqbal Chawla, Dean Faculty of Arts and Humanities, Punjab University, Lahore, Sardar Bhupinder Singh, USA, Ms. Anmol Gohar, Poet, Sardar Jasbir Singh, USA, Dr. Samina Batool, Faculty Member of Lahore College for Women University, Sardar Gopal Singh

Chawla, Chairman Punjabi Sikh Sangat and Mr. Tariq Wazir.

The Seminar was opened with the welcome address by Ihsan H. Nadiem, Director, Dyal Singh Research & Cultural Forum, who introduced the theme of the seminar to those present while throwing light on the person and ideals of Sardar Bhagat Singh. In his capacity as the host he also conducted the proceedings of the Seminar. The summary of the events of the Seminar is given below:-

Ihsan H. Nadiem, (Director, DSRCE)

Sardar Bhagat Singh was a revolutionary personality since the time of his childhood. He belonged to the political and revolutionary family. His father and grandfather had actively participated in the revolutionary politics of the sub-continent. Once he was putting straws in earth and when he was asked what he was doing, he said that he was aiming at harvesting the guns. It only showed about his revolutionary nature right from the beginning, which with time grew intensely and got channelized against the British Colonialists.

He worked temporarily at “Veer Arjun” newspaper in Delhi. He also worked in “Kirti Kissan Lehar” and wrote some piece of writing with Sohan Josh. He was founder of “Naujwan Bharat Sabha” movement. Bhagat Singh and his companions made the offices of “Naujwan Bharat Sabha” in Amritsar, Ludhiana, Multan, Sargodha and Sialkot. Bhagat Singh was sent to jail by British Raj in fake case.

A protest was recorded when Simon Commission arrived in Lahore. Protestors received the Commission with black flags. This was peaceful protest, which became violent as police started beaten-charge on the public. So, many people got injured during this unwarranted act on the part of the Police while the casualty of Bhagat Singh’s mentor, Lala Lajpat Roy, infuriated the demonstrators. Sardar Bhagat Singh and his companions planned to embark on revenge of the brutalities. They planned to assassinate J.A. Scott, SP Police. Unfortunately, he narrowly escaped while his junior officer got killed.

On the eve of 29th April, Sardar Bhagat Singh and his companions attacked the

Legislative Assembly in Delhi. They threw a smoke bomb aiming at just sending the distress signal and not targeting any human casualty. He never wanted and his partners never wished to try to escape but purposely surrendered themselves while raising the slogans “Inqilab Zindabad ...Saamraj Murdabad”. The personality of Bhagat Singh has always been a symbol of patriotism, loyalty with nation and sacrifice for its freedom. He sacrificed himself for the sake of his nation’s liberty from the British occupiers.

It was told to the audience that the government had already announced

Shadman chowk as Shaheed Bhagat Singh Chowk but, unfortunately, some people of a typical school of thought were not only opposing the decision but also resort to violence to stop any such move. He said that government must implement its decision with tactful execution to physically rename the Shadman chowk as Bhagat Singh Chowk once again to give tribute to the hero of South Asia and great activist of the Freedom movement in sub-continent.

Sardar Bishan Singh, (Ex-Pardhan, PSGPC)

He told that Sardar Bhagat Singh was symbol of patriotism and struggle for freedom in sub-continent. He

shared the information about

Sardar Bhagat Singh that he started the freedom movement from his early age. Sardar Bhagat Singh sacrificed himself for sake of freedom. He told that Jallianwala incident had the deep impact on Sardar Bhagat Singh. Afterwards, the Saka Nankana Sahib equally moved him in 1921. He said that it was worthy of mention in front of the audience that the Shaheedi Diharr of Sardar Bhagat Singh and the Pakistan Day fell on the same date, 23rd March. He said that the gathering was to pay the highest tributes to one of the great heroes of South Asia. He requested the government that the name of the Shadman chowk, where Sardar Bhagat Singh was hanged, be changed to the nomenclature of Sardar Bhagat Singh Shaheed Chowk. He said that Sardar Bhagat Singh kissed the rope and then put it round his neck himself. He was smiling at the time of his hanging. Sardar Bishen Singh also told about the massacres of 1984, and Delhi Sikh genocide. He told that India always betrayed the Sikh nation. He said that if today there were Khalistan, they would never ever face such atrocities as in India. There were political prisoners in India who had completed their sentences but they were still in

Indian prisons. He said that they had witnessed the atrocities of the Indian government that for 70 years had been going on in Kashmir also. Sikhs and Muslims were killed brutally by Indian forces. He said with deep sorrow that if they had had their Khalistan they would have been happier and living in peace. He thanked all the audience and especially director DSRCF who provided him the platform to share his thoughts with the multitudes of audience.

**Prof. Dr. Iqbal Chawla, Dean
Faculty of Arts & Humanities
& Chairman, Department of
History, Punjab University,
Lahore.**

He thanked the director DSRCF and audience to give him a chance to share with them about the life and ideology of great hero of the sub-continent. He said that all the speakers shared wealthy information about Sardar Bhagat Singh. He being the student and teacher of history would share little bit about Sardar Bhagat Singh Shaheed's ideals. He said that Sardar Bhagat Singh had become a symbol in the history of Punjab as the freedom fighter. He told the audience that Sardar Bhagat Singh belonged to small village but his ideology was revolutionary. Although Sardar Bhagat Singh was not rebel yet the scenario at that time of country was made him to look like an insurgent. One of the most effective incidents that intense affected the mind of Bhagat Singh towards rebellious act was Jallianwala massacre. He told of the most important point that Bhagat Singh was released in fake case of assassination but was hanged for the bomb blasting in assembly though they had thrown only a smoke bomb aiming at just raising an alarm not hurting anyone. He further shared that Lord Mountbatten was shocked when he later came to know that Khalistan had not come into

existence while the partition of Punjab had the purpose/objective only towards that end.

Sardar Bhupinder Singh (USA)

He told the audience that he arrived in Pakistan a couple of days before so he felt speechless while asked to speak on the great Hero of Sikh nation. He continued to say that he travelled to Nankana Sahib and saw green and yellow spinach fields at both sides of the road. He remembered revolutionary song of *Rang dey Basanti chola*. He said that Guru Sahib gave the instructions to Sardar Bhagat Singh and raised him for the freedom movement. He ended his address with poetical

rendering of some poet about the life and goal of Sardar Bhagat Singh.

Ms. Anmol Gohar (Poet)

She commended Sardar Bhagat Singh who sacrificed his life only at the age of 23 years. She told that he sacrificed his life for great cause of freedom of his land from Britain. She said that Sardar Bhagat Singh was the man of words. He never made a plea for mercy during his prison terms, he even declined it and wrote a letter to Lord Irwin that he should be treated as war prisoner and made to face firing squad instead of the gallows. The government of British India was so afraid of his popularity that his execution was advanced and he was executed in the evening

of 23 March 1931 instead of 24th as was originally scheduled. He was just 23 at the time of his martyrdom. She ended her address with her own poetry.

Sardar Jasbir Singh (USA)

He said that Sardar Bhagat Singh was not a personality rather he was an ideology and thoughts of freedom movement. It could never be erased from the minds of masses. He said that he saw the faces of little children in the hall who resembled the great Sardar Bhagat Singh. He told about the life of Sardar Bhagat Singh that his mother had never gone to Mandar or Gurdwara. She did all the worship at her home. Sardar Bhagat Singh always looked her mother at home with love and considered as paying obeisance to his mother.

Dr. Samina Batool (Faculty Member, Lahore College for Women University)

She praised all the speakers on valuable information shared with the audience. She told about Sardar Bhagat Singh that he was born on 28 September 1907 in Chak Banga of Lyallpur district of the Punjab Province. She said that he was son of such a Sikh family that had already attained fame of being involved in revolutionary activities against the British Raj. She said that he had shown the spark for the same ideals right from his childhood. While still a teenager, Bhagat Singh had already studied European revolutionary movements. He became involved in numerous

revolutionary activities and gained prominence to become a recognized leader. When Lala Rajpat Rai, another of the revolutionary leaders, was killed at the hands of the Police in Lahore, he embarked on the revenge mission and got involved in the murder of the British Police Officer. He successfully evaded the arrest but after the bombing of the Central Legislative Assembly with Atakeshwar Dutt, surrendered to Police. She further told that Sardar Bhagat Singh was evergreen hero of freedom movement of the sub-continent.

Sardar Gopal Singh Chawla (Chairman, Punjabi Sikh Sangat)

He thanked the Prime Minister Imran Khan on the special concentration on the Sikh issues in Pakistan. He said that Prime Minister Imran Khan fulfilled the dream of the whole of Sikh nation by committing to open Kartarpur Corridor. He told in brief that almost 80 acres of land had been acquired to dedicate to the Guru Nanak forest at Kartarpur Sahib. He further said that Danish School was renamed as Guru Nanak High School by government. Pakistan was the motherland for all Sikhs. He said that they demanded chairman of ETPB from political persons not from any other minority religious community. He demanded and told the audience that Khalistan was the only land and solution where Sikhs could live happily and peacefully without any interruption. He raised the slogans of Khalistan Zindabad at the end.

Mr. Tariq Wazir Khan
(Secretary, ETPB)

He said that the 88th death anniversary of Shaheed Bhagat Singh was being observed. He said that he was not only the hero of Sikh nation but whole sub-continent. He was an important pillar of independence movement. He

told the audience that he sacrificed his life but never ever compromised on his principles. He emphasized that Pakistan was the only country where all minorities live in peace and were free for worshipping in their own way while even in New Zealand minorities did not seem as safe. India seemed far away from the standards of safety for its minorities. He told the audience that it was the year in which fell the 550th birth anniversary of Guru Nanak Dev Ji. The government planned to celebrate it with full religious fervor in Pakistan. He ended his speech with slogans of Pakistan Zindabaad.

**Sardar Mahinder Pal Singh
(Member, Punjab Provincial
Assembly & Parliamentary
Secretary):**

In his Chief Guest address he said that Sardar Bhagat Singh sacrificed his life and aroused the surge of independence in the whole nation. Sardar Bhagat Singh could be made further relevant to the region with the implementation of the ideology of Bhagat Singh. He said that everyone acknowledged his services in sacrificing his life for noble cause of freedom. After 88 years of martyrdom, he

was still remembered and stayed in the minds, heart and soul. He told about the Indian hypocrisy that Indian atrocities on Sikhs and other minorities

were limitless. On the other hand, Pakistan was the only country where minorities felt safe. It didn't matter as to which religion you belonged as everyone was treated as Pakistani. He shared with happiness that the Holi was celebrated in Pakistan with full religious fervor. He said that India was trying to forcibly crush the movement of freedom in Kashmir but it would not be able to hold it for long. He further said that times had changed as now everyone knew

about his/her rights of freedom. Sardar Bhagat Singh Shaheed sacrificed his life and British India was able to attain freedom as Pakistan and India. He said if India did not agree to free occupied land of Kashmir and Punjab, India would be faced with other Sardar Bhagat Singhs.

After the Seminar, the speakers and the audience were entertained to Hi-Tea in the Punjabi Hall of DSRCF

ਗੁਰਮੁਖੀ ਸੈੱਕਸ਼ਨ

ਤੱਤਕਰਾ

1.	ਸੰਪਾਦਕੀ	41
2.	ਇਹਸਾਨ ਐੱਚ ਨਦੀਮ (ਲਿਖਾਰੀ/ਖੋਜੀ/ਤਾਰੀਖ਼ ਦਾਨ) ਸੁਖਿੰਦਰ	42
3.	ਮਨ ਰੇ ਸੰਸਾਰ ਅੰਧ ਗਹੇਰਾ । । ਗੁਰਮੇਲ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ ਗਿਆਸਪੁਰਾ	52
ਸਮੇਂ ਦੀ ਗੱਲ		
4.	ਐਮ ਓ ਯੂ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਰਿਸਰਚ ਐਂਡ ਕਲਚਰਲ ਫੋਰਮ ਅਤੇ ਲਾਹੌਰ ਕਾਲਜ ਫਾਰ ਵਿਮੈਨ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਲਾਹੌਰ ਰਿਪੋ: ਹਰਮੀਤ ਕੌਰ	59
5.	ਸਾਕਾ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਰਿਪੋ: ਕਿਰਨਜੋਤ ਕੌਰ	62
6.	ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਸੈਮੀਨਾਰ ਰਿਪੋ: ਸ੍ਰ. ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ	70

© ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਰਿਸਰਚ ਐਂਡ ਕਲਚਰਲ ਫ਼ੋਰਮ-2019

- ਇਸ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਲੇਖ ਕੁੱਲੀ ਯਾਂ ਜੁਜ਼ਵੀ ਤੌਰ ਤੇ “ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਰੰਗ” ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇ ਕੇ ਖੋਜ ਪਰਖ ਦੇ ਮਕਸਦ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਸਕਦਾ ਏ।
- “ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਰੰਗ” ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਮਜ਼ਮੂਨ / ਨਜ਼ਮਾਂ ਵਗ਼ੈਰਾ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਇਦਾਰੇ ਦਾ ਮੁਤਫ਼ਕਿ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਈ ਇਦਾਰਾ ਯਾ ਇਹਦਾ ਕੋਈ ਕਾਮਾ ਕਿਸੇ ਲਿਖਤ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਦਾਰ ਹੋਵੇਗਾ।
- “ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਰੰਗ” ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਤੋਂ ਚੰਗਾ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਤੁਹਾਡੇ ਸੁਝਾ ਸਾਡੇ ਵਾਸਤੇ ਬਹੁਤ ਕੀਮਤੀ ਨੇ।

ਛਾਪਣ ਹਾਰ

ਇਹਸਾਨ ਐੱਚ ਨਦੀਮ, ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਡੀ.ਐਸ.ਆਰ.ਸੀ.ਐਫ਼

25- ਨਿਸਬਤ ਰੋਡ, ਲਾਹੌਰ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ

ਫ਼ੋਨ: (0092-42)37312080 ਫ਼ੈਕਸ: (0092-42)37232230

Email: dsrcf@yahoo.com

Web: www.dsrfc.org

www.flicker.com/photos/dsrfc

<https://www.facebook.com/groups/384939948282246/>

ਚੀਫ਼ ਐਡੀਟਰ

ਇਹਸਾਨ ਐੱਚ ਨਦੀਮ

ਐਡੀਟੋਰੀਅਲ ਅਸਿਸਟੈਂਟ

ਫ਼ੈਸਲ ਅਰਸ਼ਦ ਬੱਟ

ਇਮਰਾਨ ਅਹਮਦ

ਸਿਦਰਾ ਸੂਜੈਨਾ

ਸਲਾਹ ਕਾਰ

ਪ੍ਰੋ. ਹਿਮਤ ਸਿੰਘ

ਡਾ. ਜਸਬੀਰ ਕੌਰ

ਡਾ. ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਢਿਲੌਂ

ਡਾ. ਸੁਗਰਾ ਸਦਫ਼

ਸ੍ਰ. ਗੁਰਮੇਲ ਸਿੰਘ ਖ਼ਾਲਸਾ

ਡਾ. ਮੁਜਾਹਿਦਾ ਬੱਟ

ਮੁਲ: 130 ਰੁਪਏ

ਬਦੇਸ਼ ਲਈ: 6 ਡਾਲਰ (ਅਮਰੀਕੀ)

ਸੰਪਾਦਕੀ

ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ ਪਈ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਰਿਸਰਚ ਐਂਡ ਕਲਚਰਲ ਫ਼ੋਰਮ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਵੱਧਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਮਲੀ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚੰਗੇ ਕਾਇਮ ਸ਼ੁੱਦਾ ਇਦਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਐਮ.ਓ.ਯੂ ਸਾਇਨ ਕਰਕੇ। ਇਸ ਤਮਾਹੀ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਸੱਭ ਤੋਂ ਪੁਰਾਣੇ ਇਦਾਰੇ ਲਾਹੌਰ ਕਾਲਜ ਫ਼ੋਰ ਵਿਮੈਨ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਨਾਲ ਐਮ.ਓ.ਯੂ ਉੱਤੇ ਦਸਤਖ਼ਤ ਕੀਤੇ। ਇਹ ਗੱਲ ਦੋ ਇਦਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮੱਦਦ ਦੇ ਗੀ ਪਈ ਉਹ ਇਕ ਦੂਜੇ ਇਦਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਖੋਜ ਦੀਆਂ ਜੋ ਸਹੂਲਤਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਰਤ ਸਕਨ ਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਤਾਲੀਮੀ ਤੇ ਰਹਿਤਲ ਰੁਜਵਾਂ ਨੂੰ ਵਰਤ ਸਕਨ ਤਾਂਕਿ ਇਲਮ ਦਾ ਖਲਾਰ ਖੁਲੇ ਪੱਸਾਰੇ ਵਿਚ ਹੋ ਸਕੇ। ਇਹ ਖੋਜ ਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਕਾਬਿਲ ਉਸਤਾਦਾਂ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਜੋੜੇ ਗੀ ਜਿਹੜੇ ਇਸ ਤਮਾਹੀ ਵਿਚ ਵੀ ਹਿੱਸਾ ਪਾਨ ਗੇ।

ਸਾਡੇ ਨਿਯਮਤ ਸਰਨਾਵੇਂ ‘ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਤਵਾਰੀਖ਼ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਪੰਨਾ’ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਇਸ ਵਾਰੀ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰੇ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਬਾਰੇ ਲੇਖ ਚੁਨਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਪੱਕੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦਾ ਮੁੱਢ ਮੁਗ਼ਲ ਦੌਰ ਵਿਚ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਫੇਰ ਇਹ ਰਾਜ ਖ਼ਾਲਸਾ ਨਾਲ ਵੀ ਜੁੜਿਆ ਰਿਹਾ ਜਾਂ ਬਰਤਾਨਿਆ ਨਾਲ ਜਦ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਰਾਣੀ ਇਥੇ ਕੈਦ ਰਿਹੀ।

ਸ੍ਰ. ਸੁਖਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜਿਹੜੇ ਇਕ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਲਿਖਾਰੀ, ਸੋਧਕਾਰ ਨੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ‘ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਰੰਗ’ ਦੇ ਚੀਫ਼ ਐਡੀਟਰ ਦਾ ਇੰਟਰਵਿਊ ਕੀਤਾ, ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਬਾਰੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਹ ਇੰਟਰਵਿਊ ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ ‘ਗੱਲਾਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀਆਂ’ ਵਿਚ ਛਾਪਿਆ ਸੀ, ਜਿਹੜਾ ਗੁਰਮੁਖੀ ਲਿੱਪੀ ਵਿਚ ਕੈਨੇਡਾ ਤੋਂ ਸ਼ਾਹਮੁਖੀ ਵਿਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੜ੍ਹਿਆਰਾ ਲਈ ਛਾਪਿਆ ਗਿਆ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਗੁਰਮੁਖੀ ਹਿਸੇ ਵਿਚ ਛਾਪ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਇਕ ਹੋਰ ਲੇਖ ਜੋ ਗਿਆਨੀ ਗੁਰਮੇਲ ਸਿੰਘ ਖ਼ਾਲਸਾ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦਾ ਸਰਨਾਵਾ ਹੈ ‘ਮਨ ਰੇ ਸੰਸਾਰ ਅੰਧ ਗਹੇਰਾ’ ਵੀ ਇਸ ਸ਼ੂਮਾਰੇ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਇਹ ਲੇਖ ਮਨੋਵਾਦੀਆਂ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਦੰਗੇ ਕਰਵਾਏ ਤੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ਾਂ ਪਾਰੋਂ ਸਿਖਾਂ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਪਾੜ ਪਿਆ ਅਤੇ ਜਿਸ ਪਾਰੋਂ ਬਰਤਾਨਿਆ ਉਪ-ਮਹਾਂਦੀਪ ਦੇ ਖ਼ਜ਼ਾਨਿਆਂ ਨੂੰ ਲੁਟ ਕੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਲੈ ਗਿਆ।

‘ਸਮੇਂ ਦੀ ਗੱਲ’ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਹੈ ਪਈ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਰਿਸਰਚ ਐਂਡ ਕਲਚਰਲ ਫ਼ੋਰਮ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਤਮਾਹੀ ਵਿਚ ਕੀ ਸਰਗੁਮੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਨੇ।

ਇਹਸਾਨ ਐੱਚ ਨਦੀਮ
ਚੀਫ਼ ਐਡੀਟਰ

ਇਹਸਾਨ ਐੱਚ ਨਦੀਮ

(ਲਿਖਾਰੀ / ਖੋਜੀ / ਤਾਰੀਖ਼ ਦਾਨ)*

ਇਹਸਾਨ ਨਦੀਮ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਰਿਸਰਚ ਐਂਡ ਕਲੱਚਰਲ ਫ਼ੋਰਮ, ਲਹੌਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਨੇ। ਇਹ ਇਦਾਰਾ ਪੰਜਾਬ, ਪੰਜਾਬੀ ਕਲੱਚਰ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਤਾਰੀਖ਼ ਬਾਰੇ ਰਿਸਰਚ ਕਰਦਾ ਏ। ਇਹ ਇਦਾਰਾ ਗੁਰਮੁਖੀ ਅਤੇ ਸ਼ਾਹ ਮੁਖੀ ਵਿੱਚ ਤਮਾਹੀ ਰਸਾਲਾ “ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਰੰਗ” ਵੀ ਛਾਪਦੇ ਨੇ। ਇਸ ਰਸਾਲੇ ਵਿੱਚ ਕਈ ਮੁਲੱਕਾਂ ਵਿੱਚ ਵਸਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਛਾਪਿਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੇ। ਇਹ ਇਦਾਰਾ ਹਰ ਸਾਲ ‘ਪੰਜਾਬ, ਪੰਜਾਬੀ ਕਲੱਚਰ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਤਾਰੀਖ਼’ ਮੌਜੂ ਬਾਰੇ ਸੈਮੀਨਾਰ ਵੀ ਆਯੋਜਿਤ ਕਰਦਾ ਏ। ਇਹਸਾਨ ਨਦੀਮ ਹੋਰਾਂ ਨਾਲ ਇਹ ਮੁਲਾਕਾਤ ‘ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਰਿਸਰਚ ਐਂਡ ਕਲੱਚਰਲ ਫ਼ੋਰਮ, ਲਹੌਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ’ ਵਿੱਚ ਰਿਕਾਰਡ ਕੀਤੀ ਗਈ ਏ।

ਸਵਾਲ:- ਇਹਸਾਨ ਐੱਚ ਨਦੀਮ ਜੀ, ਤੁਸੀਂ ‘ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਰਿਸਰਚ ਐਂਡ ਕਲੱਚਰਲ ਫ਼ੋਰਮ’ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਫ਼ੋਰਮ ਵਿੱਚ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹੋ?

ਜਵਾਬ:- ਇਸ ਫ਼ੋਰਮ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਰਿਸਰਚ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਪਬਲਿਸ਼ਿੰਗ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਰਿਸਰਚ ਦਾ ਸਾਡਾ ਮਕਸਦ ਹੈ ‘ਪੰਜਾਬ, ਪੰਜਾਬੀ ਕਲੱਚਰ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਤਾਰੀਖ਼’। ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਸਾਡਾ ਮਤਲੱਬ ਅੱਜ ਕੱਲ ਦਾ ਪੰਜਾਬ ਯਾਂ ਪੋਲਿਟੀਕਲ ਪੰਜਾਬ ਨਹੀਂ। ਅਸੀਂ ਜਦੋਂ ਪੰਜਾਬ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਮਤਲੱਬ **physical** ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਯਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਸਮੱਝ ਲਵੋ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਪੰਜਾਬ ਮਾਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਸੀ ਅਸੀਂ ਉਸ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਲੈਂਦੇ ਹੋਏ ਰਿਸਰਚ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਰਿਸਰਚ ਦਾ ਕੁਝ ਹਿੱਸਾ ਅਸੀਂ ਤਮਾਹੀ ਰਸਾਲੇ ‘ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਰੰਗ’ ਵਿੱਚ ਵੀ ਛਾਪਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ਼ ਸਾਡੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਦੀ ਹੀ ਲਿਖਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ, ਬਲਕਿ ਇੰਡੀਆ ਦੀਆਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਜੋ ਰਿਸਰਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਰਿਸਰਚ ਵੀ ਇਸ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਵਿੱਚ ਛਾਪੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਤੱਕ

* ਇਹ ਇੰਟਰਵਿਊ ਸੁਖਿੰਦਰ ਹੋਰਾਂ ਦੀ ਪੁਸਤਕ “ਗੱਲਾਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀਆਂ” ਵਿੱਚੋਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਰੰਗ

ਜਨਵਰੀ-ਮਾਰਚ 2019

ਵਸਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵੀ ਸਾਡੇ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਲਈ ਲਿਖਦੇ ਨੇ।

ਸਵਾਲ:- ਕੀ ਅੱਜ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਪੰਜਾਬ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਬਾਰੇ ਵੀ ਕੋਈ ਰਿਸਰਚ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ ਯਾਂ ਕਿ ਨਹੀਂ?

ਜਵਾਬ:-

ਜਿਹੜੇ ਪੋਲੀਟੀਕਲ ਪੰਜਾਬ ਨੇ, ਈਸਟ ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਵੈਸਟ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਪਿਹਲਾਂ ਵਾਲੇ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਕੁਝ ਹਿੱਸਾ ਖ਼ੈਬਰ ਪਖ਼ਤੂਨਖ਼ਾ ਹ ਦਾ ਜੋ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਵਖਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਡੇ

ਰਿਸਰਚ ਵਾਲੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਨਕਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਵੱਖੋ ਵੱਖ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ। ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਜੇਕਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਬਾਰੇ ਰਿਸਰਚ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਉਸ ਬਾਰੇ ਅਸੀਂ ਇਹ

ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਈਸਟ ਪੰਜਾਬ ਯਾਂ ਵੈਸਟ ਪੰਜਾਬ। ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਹੀ ਰਿਸਰਚ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਹਸਤੀ ਨੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਪੰਜਾਬ ਦੀ

ਤਾਰੀਖ਼

ਮੁਕਮਲ

ਨਹੀਂ

ਹੁੰਦੀ।

ਸਾਡੇ ਕੰਮ

ਦਾ ਇਕ

ਹਿੱਸਾ ਹੈ

‘ਸਮੇਂ ਦੀ

ਗੱਲ’।

ਉਸ ਹਿੱਸੇ

ਵਿਚ

ਅਸੀਂ

ਪੋਲੀਟੀਕ

ਲ ਖ਼ਬਰਾਂ

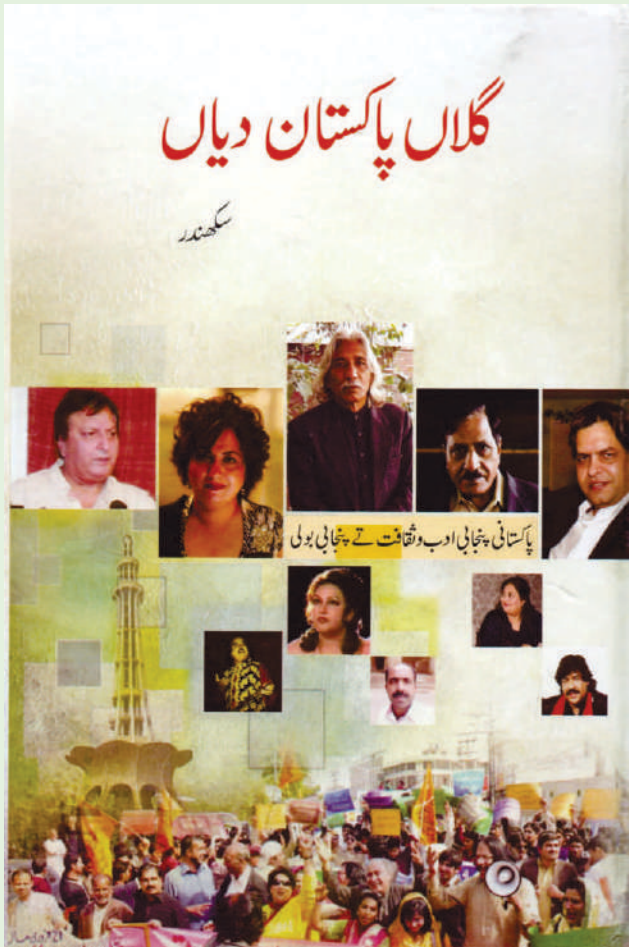
ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ

ਕਰਦੇ ਹਾਂ,

ਪਰ

ਆਪਣੇ

ਵੱਲੋਂ ਕੋਈ

ਖ਼ਬਰ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦੇ। ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖ਼ਬਰਾਂ ਉੱਤੇ ਕੋਈ ਤਬਸਰਾ ਕਰੀਏ। ਅਸੀਂ ਉਹ ਖ਼ਬਰਾਂ ਜਿਵੇਂ ਵਾਪਰਦੀਆਂ ਨੇ ਓਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ

ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਉਂਜ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਚਾਰ ਯਾਂ ਛੇ ਫੰਕਸ਼ਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਪਰ ਦੋ ਫੰਕਸ਼ਨ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਫੰਕਸ਼ਨ ਹੀ ਸੱਖੀ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਪਹਿਲਾ ਫੰਕਸ਼ਨ ਅਸੀਂ ਅਪ੍ਰੈਲ ਵਿੱਚ ਵਿਸਾਖੀ ਦਾ ਮੇਲਾ ਮਨਾਉਂਦੇ ਹਾਂ। ਵਿਸਾਖੀ ਦੇ ਮੇਲੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਲਈ ਈਸਟ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਵੀ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਗੰਤੀ ਵਿੱਚ ਲੋਕ ਆਉਂਦੇ ਨੇ। ਉਦੋਂ ਅਸੀਂ ਇਥੇ ਸੈਮੀਨਾਰ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਸੈਮੀਨਾਰ ਦਾ ਮੌਜੂ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਿੱਖ ਮੁਸਲਿਮ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਦੋਸਤੀ ਨੂੰ ਵਧਾਵੇ।

ਸਵਾਲ:- ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਅਦੱਬ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਰਿਸਰਚ ਕਰਦੇ ਹੋ?

ਜਵਾਬ:- ਸਾਡੇ ਜਿਹੜੇ ਰਿਸਰਚਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਅਦੱਬ ਦੇ ਰਿਸਰਚਰ ਵੀ ਨੇ। ਜਿਹੜਾ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਅਦੱਬ ਰਚਿਆ ਜਾ ਰਹਿਆ ਹੈ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਨਜ਼ਮਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਨੇ, ਅਸੀਂ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਵਿੱਚ ਉਹ ਅਦੱਬ, ਉਹ ਨਜ਼ਮਾਂ, ਵੀ ਛਾਪਦੇ ਹਾਂ। ਸਾਨੂੰ ਜੋ ਵੀ ਚੰਗੀ ਚੀਜ਼ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਸੀਂ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਵਿੱਚ ਛਾਪਦੇ ਹਾਂ। ਇਕ ਨਾਵਲ ਸੀ, ਜਾਹਰ ਹੈ ਕਿ ਇਕੋ ਵਾਰੀ ਵਿੱਚ ਸਾਰਾ ਨਾਵਲ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਵਿੱਚ ਛਾਪਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਅਸੀਂ

ਛੋਟੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ 30 ਕੁ ਕਿਸਤਾਂ ਬਣਾ ਕੇ ਉਹ ਨਾਵਲ ਆਪਣੇ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਵਿੱਚ ਛਾਪਿਆ ਸੀ। ਹੁਣ ਵੀ ਕੇਕਰ ਸਾਡੀ ਕਿਸੇ ਇਸੇ ਨਾਵਲ ਯਾਂ ਅਫਸਾਨੇ ਉੱਤੇ ਨਿਗਾਹ ਪਈ ਜੋਕਿ ਕੋਈ ਖਾਸ ਮਕਾਮ ਰਖਦੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਵਿੱਚ ਛਾਪਾਂ ਗੇ।

ਸਵਾਲ:- ਅੱਜ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਮਗਰਬੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ, ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਉਭਰ ਕੇ ਆਏ ਮਸਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਰਿਸਰਚ ਕਰਦੇ ਹੋ?

ਜਵਾਬ:- ਨਹੀਂ। ਜਿਹੜੇ ਮਾਡਰਨ ਮਸਲੇ ਨੇ, ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਉਹ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ‘ਵੇਲੇ ਦੀ ਗਲ’ ਵਾਲੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਇਧਰਲੇ ਪੰਜਾਬ ਯਾਂ ਉਧਰਲੇ ਪੰਜਾਬ ਨਾਲ ਮੁਤਲਿਕ ਕੋਈ ਬੁਹਤ ਹੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਗੱਲ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਲੇਕਿਨ ਜਿਹੜੇ ਮਾਡਰਨ ਸਮੇਂ ਦੇ ਮਸਲੇ ਨੇ, ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਘੱਟ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਵੈਸੇ ਜਿਹੜੇ ਵੱਡੇ ਮਸਲੇ ਨੇ, ਚਾਹੇ ਇਧਰ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਤੇ ਯਾਂ ਉਧਰ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ, ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਸਲਿਆਂ ਉੱਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

ਸਵਾਲ:- ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਾਲੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ 12 ਕਰੋੜ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਲੋਕ

ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਦੇ ਨੇ। ਲਾਹੌਰ ਦੁਨੀਆ ਵਿੱਚ ਸੱਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਣ ਵਾਲਿਆ ਦਾ ਸ਼ਹਿਰ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ

ਜ਼ਬਾਨ ਨੂੰ ਅਜੇ ਤੱਕ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਟੈਟ ਲੈਂਗਵੇਜ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ।

ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਮਸਲੇ ਬਾਰੇ ਕੀ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੋ ਗੇ?

ਜਵਾਬ:-

ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਪਰਮੋਟ ਕਰਣ ਬਾਰੇ ਵੀ ਕੰਮ

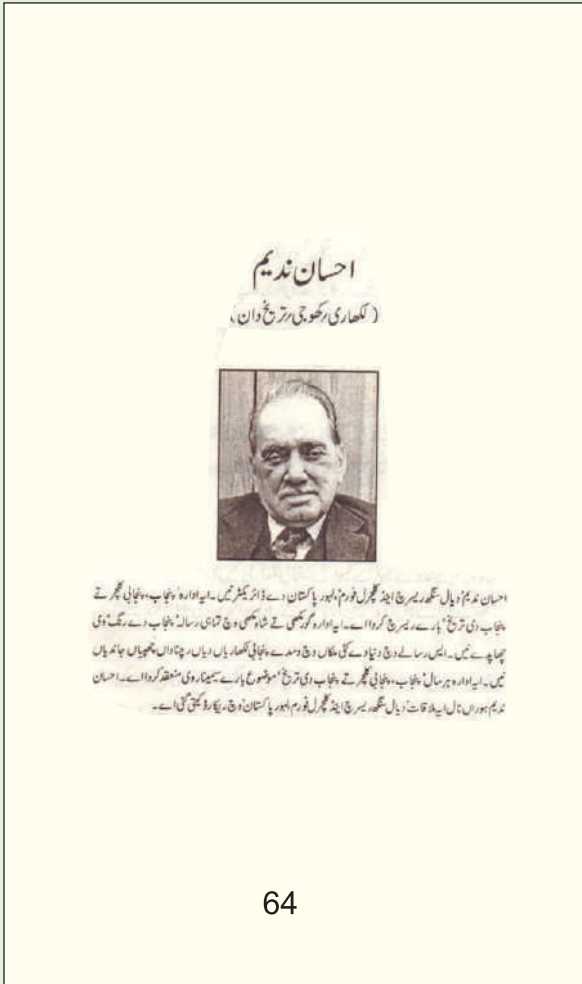
ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਸਾਡੇ ਇਸ ਇੰਸਟੀਊਟ ਵਿੱਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ। ਪੰਜਾਬੀ ਬਾਰੇ ਪਰੋਬਲਮ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਲਪੀ ਸ਼ਾਹਮੁਖੀ

ਹੈ। ਉਹ Expressive ਨਹੀਂ ਹੈਗੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ Pronunciation ਨਾਲ। ਉਸ ਦੀਆ Voice, Vowels ਜਿਹੜੀਆਂ ਨੇ, ਉਹ ਐਨੀਆਂ

Expressive ਨਹੀਂ।

ਕਿਉਂਜੇ ਉਹ ਉਰਦੂ ਤੋਂ ਲਈ ਗਈ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਬਿਹਤਰੀਨ ਸਕਿਪਟ ਗੁਰਮੁਖੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਬਣ ਰਹਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਉਦੋਂ ਸ਼ਾਹਮੁਖੀ ਜਾਂ ਉਰਦੂ ਨੂੰ ਮੁਸਲਿਮ ਧਰਮ ਮਾਲ ਜੋੜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਫੇਰ ਹਰ ਬੰਦਾ ਉਰਦੂ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਕਰਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਦਰੂ ਦੀ ਜਿਨੀ ਖਿਦਮਤ ਲਹੌਰ ਨੇ ਕੀਤੀ ਹੈ ਓਨੀ ਤਾਂ

ਦਿਲੀ ਯਾਂ ਲਖਨਊ ਨੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਜਜੋਂ ਮੈਂ ਛੋਟਾ ਹੁੰਦਾ ਸਾਂ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ‘ਜ਼ਮੀਂਦਾਰ’ ਅਖ਼ਬਾਰ ਆਉਂਦੀ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਅਖ਼ਬਾਰ ਦੇ ਮਥੇ ਉੱਤੇ ਲਿਖਿਆ ਹੁੰਦਾ ਸੀ:

‘ਉਰਦੂ ਬੋਲੇ, ਉਰਦੂ ਪੜ੍ਹੋ, ਉਰਦੂ ਲਿਖੋ’ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਖ਼ਾਸ ਤੌਰ ਤੇ, ਲਾਹੌਰ ਵਿੱਚ ਮਿਹਨਤ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਦਾ ਐਨਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਢੰਦੋਰਾ ਪਿਟਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਥੇ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਅਨ ਪੜ੍ਹਾਂ ਤੇ ਬੈਕ-ਵਰਡ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਜ਼ਬਾਨ ਨੂੰ ਉਸ ਦਾ ਮਕਾਮ ਦਵਾਣ ਵਾਸਤੇ ਤਹਿਰੀਕਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀਆਂ ਨੇ।

ਸਵਾਲ:- ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਦਸਨਾ ਚਾਹੋ ਗੇ ਜੇ ਉਹ ਕਿਹੜੇ ਕਾਰਨ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਰ ਕੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ 12 ਕਰੋੜ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਲੋਕ ਪੰਜਾਬੀ ਵਾਲੇ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਪੰਜਾਬੀ ਜ਼ਬਾਨ, ਅਜੇ ਤੱਕ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਟੇਟ ਲੈਂਗੂਇਜ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕੀ?

ਜਵਾਬ:- ਇਹ ਸਾਡੇ ਲਈ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਜ਼ਬਾਨ ਨੂੰ ਅਜੇ ਤਕ ਸਾਡੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਸਟੇਟ ਲੈਂਗੂਇਜ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਪੰਜਾਬੀ ਨੇ, ਲਹੌਰ ਤੇ

ਹੋਰ ਥਾਵਾਂ ਦੇ, ਉਹ ਉਰਦੂ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੰਦੇ ਨੇ। ਇਹ ਲੋਕ ਹਾਲੇ ਤੱਕ ਇਹ ਸਮਝਦੇ ਰਹੇ ਨੇ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਉਰਦੂ ਨਾਲ clash ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਜ਼ਬਾਨਾਂ ਦਾ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਕਲੈਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਹ ਕਲੈਸ਼ ਇਸ ਦਾ ਉਰਦੂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਹਾਂ ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਰੋਟੀ ਰੋਜ਼ੀ ਉਰਦੂ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਹ ਲੋਕ ਕੁਝ ਇਸੇ ਮਕਾਮ ਉੱਤੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਸਨ ਕਿ ਉਹ ਬਾਕੀਆਂ ਦੇ ਦਮਾਗਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਬਦਲਣ ਦੀ ਪੁਜ਼ਿਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਸਨ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਹੀ ਤੁਸੀਂ ਵੇਖਿਆ ਹੋਵੇ ਗਾ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਜਿਥੇ ਕਿਧਰੇ ਵੀ ਜਾਂਦੇ ਹੋ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਡੇ ਨਾਲ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਣ, ਲੇਕਿਨ ਲਹੌਰ, ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦਾ ਦਿਲ ਹੈ, ਵਿੱਚ ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਦੁਕਾਨ ਉੱਤੇ ਵੀ ਜਾਂਦੇ ਹੋ, ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਜਿਹੜਾ ਸੇਲਜ਼ਮੈਨ ਹੋਵੇਗਾ ਉਹ ਵੀ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਉਰਦੂ ਬੋਲੇਗਾ। ਅਸੀਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਏ ਕਿ ਜੇਕਰ ਉਹ ਸੇਲਜ਼ਮੈਨ ਉਰਦੂ ਬੋਲਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਓਸ ਨੂੰ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ, “ਕੀ ਭਈ ਤੂੰ ਕਰਾਚੀ ਤੋਂ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈਂ ਯਾਂ ਕਿ ਇੰਡੀਆ ਤੋਂ ਆਇਆ ਹੈਂ?” ਫੇਰ ਉਹ ਜੇਕਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ: “ਜੀ ਮੈਂ ਸਿਆਲਕੋਟ ਦਾ ਹਾਂ” ਤਾਂ ਫੇਰ ਕਹਿੰਦਾ

ਹਾਂ: “ਤੈਨੂੰ ਫੇਰ ਪੰਜਾਬੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ?” ਫੇਰ ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ: “ਜੀ ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀਏ ਤਾਂ ਕੋਈ ਸਾਡੀ ਇਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ”। ਇਥੇ ਇਕ ਮਾਈਂਡ ਸੈੱਟ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੋੜਣ ਵਾਸਤੇ ਮਿਹਨਤ ਕਰਨੀ ਪਵੇ ਗੀ।

ਸਵਾਲ:- ਕੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਲਗਦਾ ਏ ਜੇ ਜਲਦੀ ਹੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਸਟੈਟ ਲੈਂਗੂਇਜ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਗਾ?

ਜਵਾਬ:- ਮੇਰੇ ਆਪਣੇ ਖਿਆਲ ਮੁਤਾਬਿਕ ਤਾਂ ਕੋਈ ਜਲਦੀ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਬਣੇ ਗੀ ਜ਼ਰੂਰ। ਹੁਣ ਇਸ ਸਿਲਸਲੇ ਵਿੱਚ ਤਹਿਰੀਕ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਟੈਟ ਲੈਂਗੂਇਜ ਪੰਜਾਬੀ ਬਣਾਉਨੀ ਹੀ ਪਵੇ ਗੀ। ਦਿਲਚਸਪ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ, ਦੇਖੋ ਕਿ ਸਿਵਾਏ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਬਾਕੀ ਜਿਨੇ ਸੂਬੇ ਨੇ ਉਹ ਆਪਣੀ ਆਪਣੀ ਜ਼ਬਾਨ ਬੋਲ ਰਹੇ ਨੇ। ਆਪਣੀ ਆਪਣੀ ਜ਼ਬਾਨ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਓਫੀਸ਼ਲ ਬਣਾਉਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਉਰਦੂ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਸਾਡੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਟੈਟ ਲੈਂਗੂਇਜ ਪੰਜਾਬੀ ਬਣਨ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਜੋ ਸੱਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਰੁਕਾਵਟ ਹੈ ਉਹ ਹੈ ਇਸ ਦੀ ਸਕਰਿਪਟ। ਕੁਝ ਤਾਸੁੱਬ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਏ

ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਗੁਰਮੁਖੀ ਸਕਰਿਪਟ ਹੈ ਉਹ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਪੜ੍ਹੀ ਲਿਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਅਗੇ ਜ਼ਿਆਦਾ **Acceptance** ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਮੇਰਾ ਨਿਜੀ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਇਹ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਜ਼ਬਾਨ ਬੜੀ ਵੱਡੀ ਜ਼ਬਾਨ ਹੈ। ਉਸ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਉਂਡ ਨੇ। ਉਰਦੂ ਵਿੱਚ ਯਾਂ ਜਦੋਂ ਸ਼ਾਹਮੁਖੀ ਵਿੱਚ ਲਿਖਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਕਰਿਪਟ ਸਾਉਂਡ ਨਹੀਂ ਹੈਗੀਆਂ। ਸ਼ਾਹਮੁਖੀ ਵਿੱਚ ਤੁਸੀਂ ‘ਐੜਾ’ ਕਿਵੇਂ ਲਿਖੋ ਗੇ? ਸ਼ਾਹਮੁਖੀ ਵਿੱਚ ‘ਭਾਈ ਜੀ’ ਕਿਵੇਂ ਲਿਖਿਆ ਜਾਵੇ ਗਾ? ਗੁਰਮੁਖੀ ਵਿੱਚ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਹ ਸਾਉਂਡ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਗੀ।

ਸਵਾਲ:- ਮੇਰਾ ਨਿਜੀ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ‘ਸ਼ਾਹਮੁਖੀ’ ਨੂੰ ਵੀ ਤਸਲੀਮ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ, ਜੇਕਰ ਲੋਕ ਸ਼ਾਹਮੁਖੀ ਨੂੰ ਤਸਲੀਮ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨੇ, ਜੇਕਰ ਉਹ ਗੁਰਮੁਖੀ ਸਕਰਿਪਟ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਨੀ ਚਾਹੰਦੇ, ਤਾਂ ਉਹ ਸ਼ਾਹਮੁਖੀ ਪੜ੍ਹ ਲੈਣ। ਤਾਂ ਵੀ ਕੋਈ ਹਰਜ ਨਹੀਂ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਇਕ ਤਹਿਰੀਕ ਚਲਾਉਨੀ ਚਾਹਿਦੀ ਏ ਕਿ ਲੋਕ ਸ਼ਾਹਮੁਖੀ ਸਕਰਿਪਟ ਵਿੱਚ ਛਪੀਆਂ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪੜ੍ਹਣ। ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੀ ਕੋਈ ਕੰਮ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ?

ਜਵਾਬ:- ਅਸੀਂ ਸ਼ਾਹਮੁਖੀ ਉੱਤੇ ਵੀ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਜੇ ਸਿੰਧੀ ਸਕਰਿਪਟ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨੇ ਬਣਾਈ ਸੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸ਼ਾਹਮੁਖੀ ਸਕਰਿਪਟ ਵਿੱਚ ਵੀ ਥੋੜੀਆਂ ਜਿਹੀਆਂ ਹੋਰ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਨ। ਉਂਜ ਤਾਂ ਹੁਣ ਵੀ ਸ਼ਾਹਮੁਖੀ **Acceptable** ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਲਹੌਰ ਕਾਲਜ ਫ਼ੋਰ ਵੂਮੈਨ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਪਹਿਲੀ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਪੰਜਾਬੀ ਕਾਨਫ਼ਰੰਸ ਸਮੇਂ ਮਨਿਸਟਰ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਸੁਣਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਣੀ ਸੌਖੀ ਹੈ ਪਰ ਲਿਖਣੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ...ਇਹ ਨਵੀਂ ਪੌਦ ਹੈ ਨਾ, ਜਿਹੜੀ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਪੜ੍ਹੀਆ ਜਾ ਰਹਿਆ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਨਵੀਂ ਪੌਦ ਨੂੰ ਜੋੜੇ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਸਵਾਲ:- ਜਿਹੜੀਆਂ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀਆਂ ਦੋ ਸਕਰਿਪਟ ਸਨ, ਸ਼ਾਹਮੁਖੀ ਤੇ ਗੁਰਮੁਖੀ, ਉਹ **Acceptable** ਨੇ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਹਮੁਖੀ **Acceptable** ਹੈ। ਜੀ ਸਦਕੇ ਲੋਕ ਸ਼ਾਹਮੁਖੀ ਪੜ੍ਹਣ। ਦੂਜੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਗੁਰਮੁਖੀ ਜ਼ਿਆਦਾ **Acceptable** ਹੈ। ਵਰਲਡ ਲੈਵਲ ਉੱਤੇ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀਆਂ ਦੋਵੇਂ ਸਕਰਿਪਟਾਂ **Acceptable** ਨੇ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਦੂਜੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਗੁਰਮੁਖੀ ਵਿੱਚ ਛਪੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਕਿਤਾਬ ਮੇਲੇ ਲਗਦੇ ਨੇ। ਲੋਕ ਕਰੋੜਾਂ

ਰੁਪਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਖ਼ਰੀਦ ਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਏ। ਸ਼ਾਹਮੁਖੀ ਵਿੱਚ ਛਪੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਮੇਲੇ ਲਗਾਓ। ਤਾਂਕਿ ਲੋਕ ਕਿਤਾਬਾਂ ਖ਼ਰੀਦ ਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣ ਤੇ ਆਪਣੇ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਤਾਬਾਂ ਪੜ੍ਹਾਉਣ?

ਜਵਾਬ:- ਹਾਂ ਜੀ! ਅੱਜ ਕਲ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਕੂਲਾਂ ਉੱਤੇ ਵੀ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਹਿਆ ਹੈ ਜੇ ਉਹ ਵੀ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਪੜ੍ਹਾਉਨ, ਸਰਕਾਰ ਉੱਤੇ ਵੀ ਜ਼ੋਰ ਪਾਇਆ ਜਾ ਰਹਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਜ਼ਬਾਨ ਪੜ੍ਹਾਉਨੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਹਾਂ ਮੈਂ ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਦਸਨੀ ਚਾਹਵਾਂ ਗਾ ਕਿ ਸਾਡਾ ਇਦਾਰਾ ਦੂਜੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਗੁਰਮੁਖੀ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿੱਚ ਛਪੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਹਮੁਖੀ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲ ਕਰਕੇ ਛਾਪਣ ਦਾ ਕੰਮ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਤਾਂ ਜੇ ਪੰਜਾਬੀ ਇੱਧਰ ਦਾ ਹੋਵੇ ਤੇ ਚਾਹੇ ਉਧਰ ਦਾ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਰਹਿਣ।

ਸਵਾਲ:- ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਪੰਜਾਬੀ ਮੀਡਿਆ ਦਾ ਕਿ ਹਾਲ ਹੈ?

ਜਵਾਬ:- ਇਥੇ ਅਜੇ ਤੀਕ ਕੁਝ ਕੁ ਗਿਣਤੀ ਦੀਆਂ ਹੀ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਨੇ ਜੋ ਕਿ

ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ, ਯਾਨੀ ਕਿ ਸ਼ਾਹਮੁਖੀ ਵਿੱਚ, ਛਪਦੀਆਂ ਨੇ। ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਜ਼ਿਆਦਾ **Acceptance** ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਰਹੀ। ਭਾਂਵੇਂ ਸ਼ਾਹਮੁਖੀ ਦੇ ਅਲਫਾਜ਼ ਅਲਿਫ਼, ਬੇ, ਤੇ ਵਗ਼ੈਰਾ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਨੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਉਰਦੂ ਬੋਲਣ ਵਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਲੇਕਿਨ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਬੋਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕੋਲਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਪੇਸ਼ ਅਉਂਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇਕ ਮੁਹਾਵਰਾ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਜਦੋਂ ਹਰ ਕੋਈ ਉਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ, ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਪੜ੍ਹਦਾ ਆਏ ਗਾ, ਪੰਜਾਬੀ ਜ਼ਬਾਨ ਬੋਲੇ ਗਾ, ਫ਼ੇਰ ਇਹ ਕੰਮ ਸੌਖਾ ਹੋ ਜਾਏ ਗਾ। ਜਦੋਂ ਤਕ ਤੁਸੀਂ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਪੜ੍ਹਾਉਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਓਦੋਂ ਤਕ ਇਹ ਕੰਮ ਅਸਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇ ਗਾ।

ਸਵਾਲ:- ਮੈਂ ਇਸ ਗੱਲ ਵਿੱਚ ਯਕੀਨ ਰਖਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਹੀ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ‘ਸਨਵਾਦ’ ਦੇ ਦਸੰਬਰ 2017 ‘ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਖਾਸ ਨੰਬਰ’ ਵਿੱਚ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਜੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਤਾਂ ਹੀ ਤਰੱਕੀ ਕਰੇਗੀ ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਨਾਰਾ ਲੈ ਕੇ ਸਾਰੇ ਚਲੋ: ‘ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੋ, ਪੰਜਾਬੀ ਪੜ੍ਹੋ, ਪੰਜਾਬੀ ਲਿਖੋ’। ਇਹ ਤਿਨੋਂ ਗੱਲਾਂ ਹਰ ਬੰਦਾ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ

ਘਰ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੇ। ਆਪਣੇ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਹਰ ਬੰਦਾ ਕਹੇ: ‘ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੋ, ਪੰਜਾਬੀ ਪੜ੍ਹੋ, ਪੰਜਾਬੀ ਲਿਖੋ’। ਜੱਦ ਤਕ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦਾ ਹਰ ਪੰਜਾਬੀ ਇਹ ਗੱਲ ਆਪਣੇ ਘਰ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਉਦੋਂ ਤਕ ਪੰਜਾਬੀ ਤਰੱਕੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ?

ਜਵਾਬ:- ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ਹੈ। ਹੁਣ ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕੇ ਸਲੇਬਸ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੀ ਜਮਾਤ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਪੜ੍ਹਉਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਉਹ ਕੰਮ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਲੇਬਸ ਬਣਾਉਣਾ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ। ਫ਼ੇਰ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਨਸਲਾਂ ਲਈ ਇਹ ਬਹੁਤ ਆਸਾਨ ਹੋ ਜਾਵੇ ਗਾ।

ਸਵਾਲ:- ਮੇਰਾ ਇਹ ਨਿਜੀ ਵਿਚਾਰ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਵੀ ਇਹ ਤਾਂ ਹੀ ਕਰੇ ਗੀ ਜਦੋਂ ਪਹਿਲੇ ਇਹ ਗੱਲ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕਰਣਗੇ। ਤਾਂ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਮੰਗ ਕਰਣ ਗੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਪੜ੍ਹਨੀ ਹੈ ?

ਜਵਾਬ:- ਬਹੁਤ ਫ਼ਰਕ ਪੈ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਪਹਿਲੇ ਨਾਲੋਂ। ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਜ਼ਬਾਨ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਉਜਡ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਦਮਾਗਾਂ ਉੱਤੇ ਉਰਦੂ ਜ਼ਬਾਨ ਨੇ ਬਹੁਤ ਅਸਰ ਪਾਇਆ

ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਧਰਲੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦਾ ਵੀ ਬਹੁਤ ਅਸਰ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਵੇਖੋ, ਹੁਣੇ ਜਿਹੇ ਲਹੌਰ ਕਾਲਿਜ ਫ਼ੋਰ ਵੂਮੈਨ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਪਹਿਲੀ ਇੰਟਰਨੇਸ਼ਨਲ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਲਈ ਆਏ ਇੰਡੀਆ ਦੇ Delegation ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ ਤੋਂ ਜਿਹੜੀ ਮਾਸੀ ਤੇ ਭਣੇਵੀਂ ਦੀ ਜੋੜੀ ਸੀ। ਬੜਾ ਚੰਗਾ ਲਗਾ ਜਦੋਂ ਭਣੇਵੀਂ ਕਹਿੰਦੀ ਸੀ ਮਾਸੀ, ਇਹ ਲਫਜ਼ ਤੁਹਾਡੇ ਕੰਨਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣੇ ਹੋਏ ਦਹਾਕਾ ਬੀਤ ਗਿਆ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਥੇ ਮਾਸੀ, ਫੁਫੀ, ਬੁਵਾ, ਚਾਚੀ ਇਹ ਲਫਜ਼ ਇਥੇ ਬਦਲ ਗਏ ਹੋਏ ਨੇ, ਚਾਚੇ ਨੂੰ ਚਾਚੂ ਕਹਿ ਕੇ ਤਾਂ ਪੁਕਾਰ ਲੈਣ ਗੇ। ਚਾਚਾ ਇਥੇ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਕਹੇ ਗਾ। ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ‘ਮਾਸੀ’ ਇਥੇ ਆਂਟੀ ਹੈ ਯਾਂ ਖ਼ਾਲਾ ਹੈ। ਕੰਮ-ਅਜ਼-ਕੰਮ, ਮੇਰੇ ਕੰਨਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਲਗਾ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆਕੇ ਆਪਣੀ ਮਾਸੀ ਨੂੰ ਸੱਦਿਆ ‘ਮਾਸੀ’ ਕਹਿ ਕੇ।

ਸਵਾਲ:- ਵੇਖੋ, ਉਹ ਲਫਜ਼ ਤਾਂ ਹੀ ਵਾਪਸ ਆਉਣ ਗੇ ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਟੋਕੇ ਗੇ। ਜਦੋਂ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਬੱਚਾ ਆਂਟੀ ਕਹੇ ਤਾਂ ਉਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਚਿਆਂ ਦੇ ਮਾਪੇ

ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਕਿ ਹਾਂ ਭਈ ਇਸ ਨੂੰ ਚਾਚੀ ਕਹਿ, ਇਹ ਤੇਰੀ ਬੁਵਾ ਹੈ, ਇਹ ਤੇਰੀ ਭੱਰਜਾਈ ਹੈ, ਤਾਂ ਬਚੇ ਸਿਖਣ ਗੇ। ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਲਫਜ਼ ਵਰਤੇ। ਆਪਣੇ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਲਫਜ਼ ਦੱਸੇ। ਫ਼ੋਰ ਪੰਜਾਬੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਵਧੇ ਫੁਲੇ ਗੀ। ਮੇਰਾ ਇਹ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਵੀ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਕੋਈ ਐਕਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਲੈਣਾ ਜੱਦ ਤਕ ਲੱਖ ਦੇ ਲੱਖ ਪੰਜਾਬੀ ਸੜਕਾਂ ਉੱਤੇ ਆ ਕੇ ਮੰਗ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਜ਼ਬਾਨ ਪਹਿਲੀ ਜਮਾਤ ਤੋਂ ਪੜ੍ਹਾਈ ਜਾਵੇ?

ਜਵਾਬ:- ਮੇਰਾ ਖ਼ਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਵੇਲਾ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਵੀ ਮੁਜ਼ਾਹਰੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ।

ਸਵਾਲ:- ਮੁਜ਼ਾਹਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਅਜੇ ਤਾਂ 200-400 ਤੀਕ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ?

ਜਵਾਬ:- ਇਥੇ ਤੀਕ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਗਿਣਤੀ।

ਸਵਾਲ:- ਹਰ ਸਰਕਾਰ ਵੇਖਦੀ ਹੈ ਕੇ ਮੰਗ ਮੰਗਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਕਿਨੇ ਕੁ ਲੋਕ ਨੇ। ਸਰਕਾਰ ਵੀ ਵੇਖ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ 500 ਬੰਦੇ ਹੀ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ?

ਜਵਾਬ:- ਇਕ ਚੀਜ਼ ਵੇਖ ਲਵੋ ਕਿ ਇੰਗਲਿਸ਼ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀ ਇਕ ਚੇਨ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਹੀਵਾਲ ਕੈਂਪਸ ਵਿੱਚ ਲਿਖ

ਕੇ ਨੋਟਿਸ ਲਗਾਇਆ ਤੇ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਉਹ ਨੋਟਿਸ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਕੈਂਪਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਤੁਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਨਹੀਂ ਬੋਲ ਸਕਦੇ। ਕਿਉਂਜੇ ਪੰਜਾਬੀ ਬਹੁਤ crude ਜ਼ਬਾਨ ਹੈ। ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਕੈਂਪਸ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੇ ਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਉਸ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵੱਡਾ ਮਹਾਜ਼ ਖੜਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਫ਼ੀ ਮੰਗਣੀ ਪਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਰਡਰ ਵਾਪਸ ਲੈਣੇ ਪਏ। ਜੇ ਕਰ ਅਸੀਂ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਅਗੇ ਵਧਦੇ ਗਏ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਬਾਕੀ ਮੰਗਾਂ ਵੀ ਮਨਵਾ ਲਵਾਂਗੇ।

ਸਵਾਲ:- ਇਹਸਾਨ ਸਾਹਿਬ, ਮੁਲਾਕਾਤ ਦੇ ਉੱਤੇ ਤੁਸੀਂ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਰਿਸਰਚ ਐਂਡ ਕਲਚਰਲ ਫ਼ੋਮ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਗੱਲ ਕਹਣੀ ਚਾਹੋ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਕਹੋ?

ਜਵਾਬ:- ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤਮਾਹੀ ਰਸਾਲਾ ਛਾਪਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਦੀ ਇਕ ਖ਼ਾਸ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਰਸਾਲਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਤਕ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀਆਂ ਦੋਵੇਂ ਲਿਪੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਗੁਰਮੁਖੀ ਵੀ ਤੇ ਸ਼ਾਹਮੁਖੀ ਵੀ। ਫ਼ੇਰ ਇਕ ਸਰਵੇ ਕੀਤਾ। ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਸ਼ਾਹਮੁਖੀ ਪੜ੍ਹਣ ਵਾਲੇ ਸਾਡੇ ਰੀਡਰ

ਥੋੜੇ ਨੇ। ਗੁਰਮੁਖੀ ਰੀਡਰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨੇ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਰੀਡਰਜ਼ ਤੱਕ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਪਹੁੰਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਸਾਡੇ ਬੋਰਡ ਨੇ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਨੂੰ Bi-Lingual ਸਿਰਫ਼ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇ। ਪੰਜਾਬੀ ਸਿਰਫ਼ ਗੁਰਮੁਖੀ ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ।

ਸਵਾਲ:- ਮੇਰੀ ਇਕ ਸਲਾਹ ਹੈ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਲੋਕ ਸ਼ਾਹਮੁਖੀ ਬਹੁਤ ਪੜ੍ਹਦੇ ਨੇ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਦਾ ਸ਼ਾਹਮੁਖੀ ਸੈਕਸ਼ਨ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰ ਰਖੋ?

ਜਵਾਬ:- ਅਸੀਂ ਸੋਚ ਰਹੇ ਸਾਂ ਕਿ ਸ਼ਾਹਮੁਖੀ ਦਾ ਇਕ ਰਸਾਲਾ ਵਖਰਾ ਹੀ ਕਢੀਏ, ਕਿਉਂਜੇ ਸ਼ਾਹਮੁਖੀ ਵਾਲੇ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ 100-200 ਰੀਡਰ ਹੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਨੇ ਤਾਂ ਗੁਰਮੁਖੀ ਵਿੱਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਰੀਡਰ ਪੜ੍ਹਦੇ ਨੇ। ਸਾਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਸ਼ਾਹਮੁਖੀ ਵਾਲਾ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਜਾਇਆ ਹੋ ਰਹਿਆ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਸ਼ਾਹਮੁਖੀ ਵਿੱਚ ਰਸਾਲਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਛਾਪਾਂ ਗੇ ਜਿਨੇ ਰੀਡਰ ਹੋਣਗੇ। ਕਿਉਂਜੇ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਅਨ ਲਿਮਿਟਡ ਫੰਡਜ਼ ਨਹੀਂ।

ਮਨ ਰੇ ਸੰਸਾਰ ਅੰਧ ਗਹੇਰਾ । ।

ਗੁਰਮੇਲ ਸਿੰਘ ਖ਼ਾਲਸਾ ਗਿਆਸਪੁਰਾ

ਜਦੋਂ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ਦੀ ਗੱਲ ਪੂਰੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਮਨ ਗੱਲ ਜਾਂ ਮੰਗਲ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਨ ਭੈੜੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਭੀ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਚੰਗੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਭੀ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਚੰਗੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੇ ਖੁਸ਼ ਹੋਣ ਤੇ ਆਨੰਦ ਮੰਗਲ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਮਨ ਦੀ ਗੱਲ ਪੂਰੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮੰਗਲ ਤੇ ਲੀਕ ਫਿਰ ਗਈ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਨੂੰ ਹੀ ਮੰਗਲੀਕ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੰਨੂਵਾਦੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਜਨਮ ਮਰਨ ਨਾਲ ਜੋੜ ਦਿੱਤਾ। ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਪੈਦਾ/ਮਰਨ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਤੇ ਮਾੜਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਖੇਤੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਦੇਸ਼ ਸੀ। ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੈ ਕਿ ਚੰਗੀ ਫਸਲ ਆਉਣ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਮਨਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਚੰਗੀ ਫਸਲ ਤਾਂ ਹੀ ਹੋਵਾਗੀ ਜੇ ਫਸਲ ਦੀ ਬੀਜਾਈ ਕਟਾਈ ਵੱਤ ਸਿਰ ਹੋਏਗੀ। ਕਣਕ ਦੀ ਫਸਲ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਉਤਮ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਕਣਕ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੀ ਸੋਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਦ ਕਿ ਬਾਕੀ ਦੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕਣਕ ਨੂੰ ਗੁਊਂ ਜਾਂ ਗੋਂਹੂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਣਕ ਦੀ ਫਸਲ

ਕੱਤਕ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਬੀਜੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਤੇ ਸਾਉਣੀ ਮੱਕੀ ਬਾਜਰੇ ਆਦਿ ਕੱਤਕ ਵਿੱਚ ਸੰਭਾਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਮਹੀਨੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਕੋਲ ਕੋਈ ਵੇਹਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਸ ਮਹੀਨੇ ਪ੍ਰਾਹੁਣਿਆਂ ਆਦਿ ਦਾ ਆਉਣਾ ਜਾਣਾ ਭੀ ਮਾੜਾ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਚਲਿਆ ਭੀ ਜਾਏ ਤਾਂ ਉਹਨੂੰ ਨੱਕ ਸਿਕੋੜ ਕੇ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ “ਆ ਗਿਆ ਰਿਜ਼ਕ ਬਿਹੂਣਾ”। ਏਸੇ ਕਰਕੇ ਇਸ ਮਹੀਨੇ ਜੰਮਣ ਮਰਨ ਵਾਲਾ ਨੂੰ ਮੰਗਲੀਕ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਹਾਣੀਆਂ ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਹਨ ਕਿ ਕੱਤਕ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਬੁੱਢੀ ਮਾਂ ਪੂਰੀ ਹੋ ਗਈ ਹੁਣ ਉਹਦੇ ਕ੍ਰਿਆ ਰਮ ਤੇ ਸੰਸਕਾਰ ਲਈ ਸਮਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਸਮਾ ਹੈ ਨਹੀਂ। ਕਹਿੰਦੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮ੍ਰਿਤਕ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਖੱਲ ਵਿੱਚ ਕੋ ਲਿਆ (ਦੋ ਚਾਰ ਦਿਨ ਲੰਘਾ ਦਿੱਤੇ ਹੋਣਾ ਆ) ਬਈ ਕਣਕ ਬੀਜ ਕੇ ਦਾਗ ਲਾਵਾਂਗੇ! ਏਸੇ ਕਾਰਣ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਭੀ ਮੰਨੂਵਾਦੀਆਂ ਨੇ ਮੰਗਲੀਕ ਹੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਮੰਨੂਵਾਦੀਆਂ ਲਈ

ਸੱਚਮੁੱਚ ਹੀ ਮੰਗਲੀਕ ਸਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਮੰਨ੍ਹਵਾਦੀਆਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਾਖੰਡਾਂ ਨੂੰ ਨੰਗਾ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਸਾਖੀ 1469ਈ ਨੂੰ ਹੋਇਆ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਸਿੱਧ ਭੀ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਿੱਧ ਹੋਣ ਉਪਰੰਤ ਅਜੋਕੇ ਡਿਜੀਟਲ ਯੁੱਗ ਵਿੱਚ ਭੀ ਧੱਕੇ ਨਾਲ ਕੱਤਕ ਦੀ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਕੱਤਕ ਦੀ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਦਾ ਹੀ ਸੋਰ ਮਚਾਈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵੇਲੇ ਭੀ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦਾ ਘੁੱਪ ਹਨੇਰਾ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਸੀ। ਮੰਨ੍ਹਵਾਦੀਆਂ ਦਾ ਜੁਲਮ, ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਜੁਲਮ, ਪੂੰਜੀਪਤੀਆਂ ਦਾ ਜੁਲਮ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਖਤਰਨਾਕ ਪਾਖੰਡਾਂ ਦਾ ਬੋਲ ਬਾਲਾ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤੋਂ ਕਾਫੀ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹਨਾਂ ਜੁਲਮਾਂ ਬਾਰੇ ਭਗਤ ਜਨਾਂ ਨੇ ਅਵਾਜ਼ ਜਰੂਰ ਉਠਾਈ ਸੀ ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਵਿਉਂਤਬੰਦੀ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਹ ਅਵਾਜ਼ਾਂ ਦਬ ਲਈਆਂ ਸਨ। ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਦੂਰ ਦੁਰਾਡੇ ਬਨਾਰਸ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਵਿੱਚ ਗਿਆਨ ਦੇ ਦੀਵੇ ਜਰੂਰ ਬਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਉਹਨਾਂ ਗਿਆਨ ਦੇ ਦੀਵਿਆਂ ਦੀ ਲੋਅ ਦੀ ਸੇਧ ਗਏ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਗਿਆਨ ਦੇ ਦੀਵਿਆ (ਭਗਤਾਂ

ਦੀ ਬਾਣੀ) ਰਾਹੀਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀਆਂ ਨੂੰ ਜਿੰਦਗੀ ਜੀਣ ਦਾ ਮਕਸਦ ਲਭ ਪਿਆ। ਇਹ ਦੀਵੇ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਗਿਆਨ ਦਾ ਖਜਾਨਾ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਪ੍ਰਸਾਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਵਿਉਂਤਬੰਦੀ ਨਾਲ ਕੀਤਾ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾ ਇਲਹਾਮ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਪੈਰੋਕਾਰ ਹੀ ਉਹ ਲੋਕ ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ ਦੇ ਕਲਿਆਣ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਦਲਿਤ ਪੱਛੜੇ ਅਤੇ ਨੀਚ ਕਹਿ ਕਾ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਦੁਰਕਾਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਖਾਸੀਅਤ ਭੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਖੂਨ ਵਿੱਚ ਹਰਾਮੀਪੁਣਾ, ਵੇਹਲੜਪੁਣਾ ਤੇ ਵਲ ਛਾਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਹ ਕਿਰਤੀ ਕਾਮੇ ਮਿਹਨਤੀ ਅਤੇ ਸਿਰੜ ਦੇ ਪੱਕੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਅੱਜ ਭੀ ਦੇਖ ਲਿਆ ਜਾਏ ਕਿ ਇਹ ਨੀਚ ਕਹਾਉਂਦੇ ਲੋਕ ਗਰੀਬੀ ਵਿੱਚ ਦਿਨ ਕੱਟ ਲੈਣਗੇ ਪਰ ਇਹ ਕਦੇ ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਮਿਹਨਤ ਕਰ ਕੇ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰ ਲੈਣਗੇ ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਮੰਗ ਖਾਣੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਇਹ ‘ਜੇ ਜੀਵੈ ਪਤਿ ਲੱਥੀ ਜਾਏ ਤਾਂ ਸਭ ਹਰਾਮ ਜੇਤਾ ਕਿਛੁ ਖਾਇ’ ਦਾ ਮਤਲਬ ਖੂਬ ਸਮਝਦਾ ਹਨ। ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ, ਭਗਤ

ਕਬੀਰ ਜੀ, ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਪੈਰੋਕਾਰ ਸਭ ਦਲਿਤ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਏਸੇ ਲੜੀ ਵਿੱਚ ਅਜੋਕਾ ਵਿਦਵਾਨ ਡਾਕਟਰ ਭੀਮ ਰਾਓ ਅੰਬੇਦਕਰ ਸਾਹਿਬ ਭੀ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਕਿਤਨਾ ਹੈਰਾਨਕੁੰਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਮਾ ਹੈ ਕਿ ਡਾਕਟਰ ਭੀਮ ਰਾਓ ਅੰਬੇਦਕਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਦਿਨ ਵਿਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਹੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਾਤਰ ਮੰਨੂਵਾਦੀਆਂ ਦੀ ਜੀਅ ਤੋੜ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਭੀ ਲੋਕ ਗਿਆਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਫੈਲਾਉਣ ਦਾ ਸਮਰੱਥ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਾਖੰਡਾਂ ਦੇ ਮਕੜਜਾਲ ਵਿੱਚ ਉਲਝਾ ਕੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵਾਦੀ ਹੀ ਬਣਾ ਲੈਂਦਾ ਹਨ। ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵਾਦ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਪਖੰਡ ਫੈਲਾਉਣਾ ਕੂੜਾ ਵੇਚਣਾ ਤੇ ਆਪਣੇ ਲਈ ਧਨ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨਾ। ਹੁਣੇ ਹੁਣੇ ਲੰਘੇ ਸਿਵਰਾਤਰੀ ਪੂਜਾ ਵਲ ਧਿਆਨ ਮਾਰ ਕੇ ਦੇਖ ਲਵੋ:- ਮੰਦਰਾਂ ਵਿੱਚ ਚੜਨ ਵਾਲੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਭੰਗ ਦੇ ਪੱਤੇ ਧੜੂਰਾ ਬਿਲ ਦੇ ਪੱਤੇ ਸੜੇ ਗੰਦੇ ਦੇ ਫੁੱਲ ਕੱਚੇ ਬੇਰ ਆਦਿ ਸਭ ਵੇਚਦੇ ਹਨ। ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵਾਦ ਵਿੱਚ ਫਸੇ ਗਰੀਬ ਲੋਕ ਇਹ ਬੇਕਾਰ ਦਾ ਕੂੜਾ ਖਰੀਦਦੇ ਹਨ। ਮੰਦਰਾਂ ਵਿੱਚ ਚੜਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਮੰਦਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕੂੜੇ ਦੇ

ਢੇਰ ਇਕੱਠੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਗੱਡੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਕੂੜਾ ਢੇਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਛੱਟ ਪੂਜਾ ਗਣੇਸ਼ ਪੂਜਾ ਇਹਨਾਂ ਸਭਨਾ ਵਿੱਚ ਗੰਦਗੀ ਫੈਲਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲ ਗੰਗਾ ਨਦੀ ਦਾ ਸਤਿਆਨਾਸ਼ ਕਰ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਏਹੀ ਕੁੱਝ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਰਕਾਰਾਂ ਇਹਨਾ ਦਾ ਡੱਟ ਕੇ ਸਾਥ ਦੇਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਸਾਥ ਬਦਲੇ ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੋਟਾਂ ਪਾਕੇ ਰਾਜ ਗੱਦੀਆਂ ਤੇ ਬਿਠਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਦੁਨੀਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵਾਦੀਆਂ ਦਾ ਪਖੰਡਜ਼ਾਲ ਰਾਸ ਆਉਂਦੇ ਹੈ। ਉਹ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਨੂੰ ਕੂੜਾ ਵੇਚਣ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲ ਮੰਡੀ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਕੂੜਾ ਧੜੱਲੇ ਨਾਲ ਵੇਚਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਪਾਰਕ ਲਾਭ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰਖਕੇ ਹਿੰਦੂਸੈਤਾਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵਾਦੀ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦਾ ਸਾਥ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਪਾਖੰਡ ਦਾ ਮਕਸਦ ਦਲਿਤਾਂ ਪਛੜਿਆਂ ਤੇ ਸਦੀਵੀ ਰਾਜ ਕਰਨਾ ਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਰੁਕਾਵਟ ਪਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਰਾਜ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਖਤਮ ਕਰਵਾ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਇਸ ਪਖੰਡ ਜ਼ਾਲ ਖਿਲਾਫ ਅਵਾਜ ਉਠਾਈ ਤਾਂ ਮੰਨੂਵਾਦੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸੁਲਤਾਨ ਨਾਲ ਮਿਲ ਗਏ।

ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਤਸੀਹੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ।

ਤਾਹੀਓਂ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ:-

ਕਿਆ ਅਪਰਾਧ ਸੰਤ ਹੈ ਕੀਨਾ ਬਾਂਧ ਪੇਟ ਕੁੰਚਰ ਕਉ ਦੀਨਾ।।

ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਅਵਾਜ ਉਠਾਈ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ:

ਮੋਈ ਗਾਇ ਦੇਇ ਜੀਵਾਏ ਨਹੀ ਤਾ ਗਰਦਨ ਮਾਰਉ ਠਾਇ।।

ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਚਿਤੌੜ ਦੇ ਰਾਜਪੂਤ ਰਾਜਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਖਪਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਹਨਾਂ ਕਾਰਨਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ:-

ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਜਨ ਭਏ ਖਾਲਸੇ ਪ੍ਰੇਮ ਭਗਤ ਜਿਹ ਕੀਨੀ।।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਭੀ ਇਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਖੇਡ ਕਿਹਾ ਸੀ:

ਜਉ ਤਉ ਪ੍ਰੇਮ ਖੇਲਣ ਕਾ ਚਾਉ ਸਿਰਿ ਧਰ ਤਲੀ ਗਲੀ ਮੇਰੀ ਆਉ।।

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ:

ਜਿਨ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਉ ਤਿਨ ਹੀ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਇਆ।।

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਤਾਂ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਬੁਲੰਦੀਆਂ ਤੇ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੱਤਾ।

ਇਹਨਾਂ ਮੁੱਲਾਂ ਮੌਲਾਣਿਆਂ ਤੇ ਮੰਨੂਵਾਦੀਆਂ ਨੇ ਰਲ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਸਤਿਆਨਾਸ਼ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ। ਸਿੱਖਾਂ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਲੜਾ ਕੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਖਜਾਨੇ ਨੂੰ ਇੰਗਲੈਂਡ ਲੈ ਜਾਣ ਦੀ ਖੁੱਲ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਵੰਡ ਕਰਵਾ ਕੇ ਰਾਜ ਦੇ ਮਾਲਕ ਬਣ ਗਏ। ਇਹਨਾਂ ਮੰਨੂਵਾਦੀਆਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਨੂੰ ਲੋਹ ਜਾਂ ਤਵਾ ਜਾਂ ਤਵੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਵੀ ਹੇਠ ਬੰਦੂਕਾਂ ਦਾ ਬਾਲਣ ਬਾਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਬਾਲਣ ਵੇਚਣ ਵਾਲੇ ਚੀਨ ਅਮਰੀਕਾ ਤੇ ਰੂਸ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੀਆਂ 50% ਬੰਦੂਕਾਂ ਸਾਡੇ ਵਰਗੇ ਗ਼ਰੀਬ ਦੇਸ਼ ਖਰੀਦਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਪੈਸਾ ਗ਼ਰੀਬ ਮਿਹਨਤਕਸ਼ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਖੂਨ ਪਸ਼ੀਨੇ ਦੀ ਕਮਾਈ ਹੈ। ਇਸ ਪੈਸੇ ਨਾਲ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਗ਼ਰੀਬੀ ਦੂਰ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਬੰਦੂਕਾਂ ਤਵੀ ਹੇਠ ਝੋਕ ਕੇ ਤਵੀ ਤਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਤਪੀ ਤਵੀ ਤੇ ਚੀਨ ਅਮਰੀਕਾ ਤੇ ਰੂਸ ਆਪੋ ਆਪਣੀਆਂ ਰੋਟੀਆਂ ਸੇਕਦੇ ਹਨ। ਮੰਨੂਵਾਦੀ ਅਤੇ ਮੌਲਾਣਿਆਂ ਨੇ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਪਾਖੰਡਾਂ ਦੀ ਹਨੇਰੀ ਉਠਾਲਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਹਨੇਰੀ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਭਰਦੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਬੇਚਾਰਿਆਂ ਤੋਂ ਅੱਖਾਂ

ਮਿਚਵਾ ਕੇ ਇਧਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਮੁਰਦਾਬਾਦ ਤੇ ਉਧਰ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਮੁਰਦਾਬਾਦ ਦੇ ਨਾਅਰੇ ਮਰਵਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਇਸ ਪਾਗਲਪਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਗੱਦਾਰ ਗਰਦਾਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਮਰੀਕਾ, ਰੂਸ ਤੇ ਚੀਨ ਦਾ ਵਾਪਾਰ ਖੂਬ ਫਲਦਾ ਫੁਲਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਇਸ ਦੇਸ ਦੇ ਗਰੀਬ ਤੇ ਮੇਹਨਤਕਸ਼ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਕਬਾੜ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪੁਰਾਣੇ ਕਪੜੇ, ਕਬਾੜ ਪਲਾਸਟਿਕ ਅਤੇ ਪਾਖੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਕੂੜਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹੋਲੀ ਲਈ ਰੰਗ, ਪਟਾਕਿਆਂ ਲਈ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਤ ਬਰੂਦ ਦਿਵਾਲੀ ਲਈ ਲੜੀਆਂ ਪਤੰਗਾ ਲਈ ਕਾਤਲ ਡੋਰ, ਮਿੱਟੀ ਦੀਆਂ ਮੂਰਤੀਆਂ ਆਦਿ ਧੜਾਧੜ ਆਉਂਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਵਪਾਰਕ ਕਾਰਨਾਂ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਵਾਲੇ ਮੰਨੂਵਾਦੀਆਂ ਦੀਆਂ ਬੇਵਕੂਫੀਆਂ ਵਲੋਂ ਅੱਖਾਂ ਮੀਚੀ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਏਸੇ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਲਾਭ ਹੈ। ਉਹ ਇਸ ਤਰਾਂ ਦੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਕੂੜਾ ਵੇਚਣ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲ ਮੰਡੀ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਆੜ ਵਿੱਚ ਮੰਨੂਵਾਦੀ ਆਪਣੀ ਰੁਕਾਵਟ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੀ ਹੋੜ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਅੱਜ ਤੱਕ ਲਗਾਤਾਰ ਜਾਰੀ ਹੈ।

ਪਹਿਲਾਂ ਕਾਂਗਰਸੀ ਭੇਖ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਤੋੜਿਆ। ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੇ ਤਿੰਨਾਂ ਫੌਜਾਂ ਨਾਲ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ। ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਕਤਲੇਆਮ ਰਾਜਧਾਨੀ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਕੀਤਾ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਜੁਰਾਇਮ ਪੇਸ਼ਾ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਧਰਤੀ ਕਨੇਡਾ ਤੋਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਭਰਿਆ ਜਹਾਜ਼ ਵਿਸਫੋਟ ਕਰਵਾਇਆ। ਇਸ ਦੀ ਜਿੰਮੇਵਾਰੀ ਕਨੇਡਾ ਵਸਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਤੇ ਥੋਪੀ। ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿੱਚ 36 ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਕਤਲੇਆਮ ਕਰਵਾ ਕੇ ਜੁਰਮ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਖਾੜਕੂਆਂ ਸਿਰ ਮੜਿਆ। ਹੁਣ ਇਹ ਮੰਨੂਵਾਦੀ ਭਾਜਪਾ ਦਾ ਰੂਪ ਸਾਹਮਣੇ ਹਨ। ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦਾ ਸਾਰੇ ਹੀਲੇ ਫੇਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਹੁਣ ਇਹਨਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਨਾਟਕ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀਕਰਨ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਤੇ ਜੱਟ ਬਣਾ ਕੇ ਜੱਟਵਾਦ ਖੜਾ ਕੀਤਾ। ਨਾਨਕ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੇ ਰਾਖੇ ਪ੍ਰਚਾਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲ ਭੁੱਖੀ ਅਨਪੜ੍ਹ ਤੇ ਗਰੀਬ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਨੂੰ ਤਾਂ ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਹੀ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਭਾਜਪਾ ਵਾਲੇ ਇਸ ਮਾਨਸਿਕਤਾ

ਦਾ ਲਾਭ ਉਠਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਿੱਖ ਅਗਰ ਸਿੱਖ ਹੋਕੇ ਜੀਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਸੱਚਮੁੱਚ ਦਾ ਸਰਦਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪ ਪਖੰਡਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਕੇ ਸੱਚ ਦੇ ਰਸਤੇ ਦਾ ਪਾਂਧੀ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਪਾਖੰਡ ਮੁਕਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹਦੀ ‘ਆਪ ਮੁਕਤ ਮੁਕਤ ਕਰੈ ਸੰਸਾਰ’ ਵਾਲੀ ਬਿਰਤੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮੰਨੁਵਾਦੀਆਂ ਲਈ ਇਹੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਖਤਰਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਇਸ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿੱਚ ਝੋਕ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਅਪਰਾਧੀ, ਗੱਦਾਰ ਅਤੇ ਅੱਤਵਾਦੀ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲ ਅਨਪੜ ਗਰੀਬ ਭੁੱਖੀ ਜਨਤਾ ਆਪਣੀ ਇਸ ਹਾਲਤ ਦਾ ਕਾਰਣ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਹੀ ਸਮਝਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਭਾਜਪਾ ਨੇ ਹਿੰਦੂਤਵ ਦੀ ਹਨੇਰੀ ਚਲਾਈ ਹੈ। 2019ਈ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਜਿੱਤਣ ਲਈ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨਾਲ ਜੰਗ ਦਾ ਮਹੌਲ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕਈ ਭਿਆਨਕ ਅਪਰਾਧ ਕਰਨ ਦਾ ਪਤਾ ਸੋਸਲ ਮੀਡੀਏ ਰਾਹੀਂ ਲੱਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੀ 42 ਫੌਜੀਆਂ ਦੀ ਬਲੀ ਲੈ ਕੇ ਇਸ ਦਾ ਇਲਜ਼ਾਮ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੇ ਲਗਾਇਆ ਹੈ। ਦੁਨੀਆਂ ਵਾਲੇ ਇਸ ਕੁਕਰਮ ਨੂੰ ਜਾਣ

ਗਏ ਹਨ। ਹੁਣ ਇਹ ਆਨੀ ਬਹਾਨੀ ਇਸ ਮਹਾਂ ਅਪਰਾਧ ਤੇ ਪਰਦਾ ਪਾਉਣ ਲਈ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਜੰਗ ਲਈ ਉਕਸਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਨਾਲ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਪੰਥ ਦੇ ਕਾਜ ਪੂਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇੱਕ ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਘੋਰ ਅਪਰਾਧ ਤੇ ਪਰਦਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਦੂਸਰਾ ਚੋਣਾਂ ਜਿੱਤਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਭਿਆਨਕ ਦੌਰ ਵਿੱਚ ਭੀ ਖ਼ਾਲਸਾ ਨਿੱਖਰ ਕੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। ਖ਼ਾਲਸਾ ਖ਼ਾਲਸਾ-ਏਡ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸੂਰਜ ਦੀ ਤਰਾਂ ਚਮਕ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਦਕਿ ਮੰਨੁਵਾਦੀਆਂ ਦੀ ਹੁਣ ਤੱਕ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਬਣਾਉਣ ਤੇ ਲਗੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕਰ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਗੁਰਧਾਮਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਖੁੱਲ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਦੇ ਦਰਾਂ ਖੈਬਰ ਤੇ ਸਿੱਖ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਮੇਲਿਆਂ ਦਾ ਉਦਘਾਟਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਮੰਨੁਵਾਦੀਆਂ ਦੇ ਪਖੰਡਾਂ ਦੀ ਹਨੇਰੀ ਦੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ

ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤੋਂ ਕਾਫੀ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਹਿੰਦੂ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਤਾਂ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਮੁਰਦਿਆਂ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਸਬੰਧੀ ਹੀ ਲੜੀ ਜਾਂਦੇ ਹੈ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਮੁਰਦੇ ਨੂੰ ਫੁਕਣ ਠੀਕ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦੱਬਣਾ ਠੀਕ ਹੈ। ਪਰ ਗੁਰਮਤਿ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਮਿੱਟੀ ਤਾਂ ਮਿੱਟੀ ਹੈ ਇਹਨੇ ਤਾਂ ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਮਿੱਟੀ ਚ ਮਿਲਣਾ ਹੈ। ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਨਾ! ਸੰਸਾਰ ਵਾਲੇ ਤਾਂ ਹਨੇਰੇ ਖੂਹ ਵਿੱਚ ਟੱਕਰਾਂ ਮਾਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਾਧ ਲਾਣਾ ਦੇਖ ਲਵੋ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਘੋਟੇ ਲਵਾਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਮਲੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਕਵਿਤਾ ਪੜ੍ਹੇ ਪੜ੍ਹ। ਸਾਧ ਜੋਗੀ? ਸੰਘਰਸ਼ ਬਿਹੁਣੇ ਜਿਵੇਂ ਅਜੋਕੇ ਅਕਲਵੰਦਾਂ! ਦੀ ਤਰਾਂ ਮੰਨ੍ਹਵਾਦੀਆਂ ਤੋਂ ਡਰ ਕੇ ਘਰ ਘਾਟ ਜਮੀਨ ਜਾਇਦਾਦ ਵੇਚ ਵੱਟ ਕੇ ਕਨੇਡਾ ਜਾਂ ਕੇ ਉਵੇਂ ਲੁਕ ਕੇ ਹੱਡੀ ਚੁੰਡਣ ਚ ਰੁਝ ਗਏ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਕੁੱਤਾ ਉਹਲੇ ਬਹਿ ਚੁੰਡਦਾ ਹੈ। ਰਾਜੇ ਧਨ ਇਕੱਠਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹੋਣ ਨਾਂ “ਖਾਏਂਗੇ ਨਾ ਖਾਨੇ ਦੇਂਗੇ” ਪਰ ਚੁਪ ਚਾਪ ਆਪਣਿਆਂ ਨੂੰ ਬੈਂਕਾਂ ਲੁੱਟਣ ਦੀ ਖੁੱਲ ਦੇਈ ਜਾਂਦਾ ਹਨ। ਪਾਠੀ ਰਾਗੀ ਢਾਡੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਕਮਾਈ ਦਾ ਸਾਧਨ ਬਣਾਈ ਫਿਰਦੇ

ਹਨ। ਅਸਲੀ ਗੱਲ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਜਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਕਿਵੇਂ ਢਾਲਣਾ ਹੈ ਇਹਦੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ!!? ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ:-

ਬੁਤ ਪੂਜਿ ਪੂਜਿ ਹਿੰਦੂ ਮੂਏ ਤੁਰਕ ਮੁਇ ਸਿਰ ਨਾਈ।।

ਉਇ ਲੈ ਜਾਰੈ ਓਇ ਲੈ ਗਾਡੇ ਤੇਰੀ ਗਤਿ ਦੂਹੁ ਨ ਪਾਈ।।

ਮਨ ਰੇ ਸੰਸਾਰੁ ਅੰਧ ਗਹੇਰਾ।।

ਚਹੁ ਦਿਸ ਪਰਸਿਓ ਹੈ ਜਮ ਜੇਵਰਾ।।1।। ਰਹਾਉ।।

ਕਬਿਤ ਪੜ੍ਹੇ ਪੜ੍ਹਿ ਕਬਿਤਾ ਮੂਏ ਕਪੜ ਕੇਦਾਰੇ ਜਾਈ।।

ਜਟਾ ਧਾਰਿ ਧਾਰਿ ਜੋਗੀ ਮੂਏ ਤੇਰੀ ਗਤਿ ਇਨਹਿ ਨ ਪਾਈ।।

ਦਰਬੁ ਸੰਚਿ ਸੰਚਿ ਰਾਜੇ ਮੂਏ ਗਡਿ ਲੇ ਕੰਚਨ ਭਾਰੀ।।

ਬੇਦ ਪੜ੍ਹੇ ਪੜ੍ਹਿ ਪੰਡਿਤ ਮੂਏ ਰੂਪੁ ਦੇਖਿ ਦੇਖਿ ਨਾਰੀ।।

ਰਾਮ ਨਾਮ ਬਿਨੁ ਸਭੈ ਬਿਗੁਤੇ ਦੇਖਹੁ ਨਿਰਖਿ ਸਰੀਰਾ।।

ਹਰ ਕੇ ਨਾਮ ਬਿਨੁ ਕਿਨਿ ਗਤਿ ਪਾਈ ਕਹਿ ਉਪਦੇਸ ਕਬੀਲਾ।।(659)

ਐਮ ਓ ਯੂ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਰਿਸਰਚ ਐਂਡ ਕਲਚਰਲ ਫ਼ੋਰਮ ਅਤੇ ਲਾਹੌਰ ਕਾਲਜ ਫ਼ੌਰ ਵਿਮੈਨ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਲਾਹੌਰ

ਰਿਪੋ: ਹਰਮੀਤ ਕੌਰ

ਲਾਹੌਰ ਕਾਲਜ ਫ਼ੌਰ ਵਿਮੈਨ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਮੁਖੀ ਡਾ. ਮੁਜਾਹਿਦਾ ਬੱਟ ਅਤੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਰਿਸਰਚ ਐਂਡ ਕਲਚਰਲ ਫ਼ੋਰਮ, ਇਹਸਾਨ ਐੱਚ. ਨਦੀਮ, ਵਿਚਕਾਰ ਕਈ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਬਾਅਦ, ਇਕ ਫ਼ਾਈਨਲ ਡਰਾਫਟ ਨੂੰ ਦੋਹਾਂ ਪਿਰਾਂ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਸਮਝੌਤਾ ਇਹਨਾਂ ਮਕਸਦਾਂ ਲਈ ਕੀਤਾ ਗਿਆ:

- 1) ਰਿਸਰਚ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਸ ਵਿਚ ਸਹਿਯੋਗ
- 2) ਸੰਯੁਕਤ ਕਾਨਫਰੰਸਾਂ, ਸੈਮੀਨਾਰਾਂ, ਵਰਕਸ਼ਾਪਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਜਿਹੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ
- 3) ਖੋਜ ਸਮੱਗਰੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕਿਤਾਬਾਂ, ਸਮਾਰੋਹਾਂ, ਗਜ਼ਟੀਅਰਜ਼ ਅਤੇ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਸੁਵਿਧਾ ਤਕ ਪਹੁੰਚ
- 4) ਅਕਾਦਮਿਕ ਡੇਟਾ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਅਤੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸਾਂਝੀ ਕਰਨਾ; ਅਤੇ

5) ਹੋਰ ਦੋਤਰਫ਼ਾ ਦਿਲਚਸਪੀ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਸਹਿਯੋਗ

ਸਮਝੌਤੇ 'ਤੇ ਦਸਤਖਤ ਕਰਨ ਦੀ ਤਾਰੀਖ 19 ਫ਼ਰਵਰੀ 2019 ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਕਾਲਜ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਫ਼ੌਰ ਵਿਮੈਨ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਵਿਖੇ 2 ਵਜੇ ਦੁਪਿਹਰ ਤੈਅ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਦਸਤਖਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਥਾਰਟੀਜ਼, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਹਿਲਾਂ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਸਨ:

- i) ਡਾਇਰੈਕਟਰ, DSRCF ਅਤੇ
 - ii) ਵਾਇਸ-ਚਾਂਸਲਰ, LCWU,
- ਸੰਬੰਧਿਤ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

DSRCF ਦੀ ਟੀਮ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ:-

1. ਮਿਸਟਰ ਇਹਸਾਨ ਐੱਚ. ਨਦੀਮ, ਡਾਇਰੈਕਟਰ
2. ਮਿਸਟਰ ਰੇਹਨ ਡੋਗਰ, ETPB
3. ਮਿਸਟਰ ਫ਼ੈਸਲ ਅਰਸ਼ਦ ਬੱਟ, ਸੀਨੀਅਰ ਰਿਸਰਚ ਆਫ਼ਿਸਰ
4. ਮਿਸ ਸਿਦਰਾ ਸੂਜੈਨਾ, ਰਿਸਰਚ ਆਫ਼ਿਸਰ 1।

LCWU ਦੇ ਸਹਿਭਾਗੀਆਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ:-

1. ਡਾ. ਫਰਖੰਦਾ ਮੰਜੂਰ, ਵਾਈਸ- ਚਾਂਸਲਰ
2. ਡਾ. ਉਜ਼ਮਾ ਬਤੂਲ, ਰਜਿਸਟਰਾਰ
3. ਡਾ. ਮੁਜਹਿਦਾ ਬੱਟ, ਮੁਖੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ
4. ਡਾ. ਇੰਤਸਾਰ, Dean of the Faculty
5. ਡਾ. ਸਮੀਨਾ ਬਤੂਲ, ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ

ਸਾਰੇ ਰਲਤੀਆਂ ਨੇ ਅਪਣਾ ਅਪਣਾ ਪਰਿਚੇ ਦਿੱਤਾ।

ਵਾਇਸ ਚਾਂਸਲਰ ਨੇ DSRCF ਤੋਂ ਆਏ ਉਚੇਚੇ ਪ੍ਰੋਹਣਿਆਂ ਨੂੰ ਅਪਣੇ ਇੰਸਟੀਟੂਟ ਵਿੱਚ ਜੀ ਆਇਆਂ ਨੂੰ ਆਖਿਆ। ਅਤੇ ਸਮਝੌਤੇ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਦੀ ਕਾਮਨਾ ਕੀਤੀ। ਤੇ ਆਸ ਜਤਾਈ ਕਿ ਇਸ ਸਮਝੌਤੇ ਨਾਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ

6. ਡਾ. ਫਰਾ ਖਾਨ
 7. ਡਾ. ਬੁਸ਼ਰਾ ਖਾਨ
 8. ਡਾ. ਤਲਤ ਸੂਹੇਲ
 9. ਡਾ. ਰਿਫਤ ਡਾਰ, Director, IVAD
 10. ਮਿਸ ਫਰੀਹਾ ਬਾਸਿਤ
 11. ਡਾ. ਸ਼ਗੁਫਤਾ ਨਾਜ਼ ਅਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਸੀਨੀਅਰ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ
- ਤਰਕੀਬ ਪਵਿੱਤਰ ਕੁਰਆਨ ਦੀ ਤਿਲਾਵਤ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ।

ਬਹਿਤਰੀ ਲਈ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇਗਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ DSRCF ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸੰਸਥਾ ਦਾ ਪਰਿਚੇ ਦਿੱਤਾ, ਇਸਦੇ ਕਾਰਜਾਂ ਅਤੇ ਮਕਸਦਾਂ ਉੱਤੇ ਚਾਨਣ ਪਾਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ DSRCF ਬਾਰੇ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿੱਚ ਕਈ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਗੈਰ-ਰਸਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ

ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਸਥਾ ਕਿਵੇਂ ਇਕ ਦੂਜੀ ਵਿਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ MoU ਤੇ ਦਸਤਖਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਤੇ ਦਸਤਖਤ ਕੀਤੀਆਂ ਕਾਪੀਆਂ ਦੀ ਅਦਲਾ-ਬਦਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਇਸ ਸਮਝੌਤੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ VC ਅਤੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ DSRCF ਦੋਵਾਂ ਨੇ ਅਪਣੀ ਅਪਣੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਕਿਤਾਬਾਂ ਭੇਟ ਕੀਤੀਆਂ। MoU ਦਾ ਇਹ ਸਮਾਰੋਹ ਇਕ ਯਾਦਗਾਰੀ ਫੋਟੋ 'ਤੇ ਖਤਮ ਹੋਇਆ।

ਸਾਕਾ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ

ਰਿਪੋ: ਕਿਰਨਜੀਤ ਕੌਰ

ਅਕਤੂਬਰ 1920ਈ ਵਿੱਚ, ਜਦੋਂ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜਨਮਅਸਥਾਨ ਹਿੰਦੂ ਮਹੰਤਾਂ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਮਹੰਤਾਂ ਦੇ ਕਬਜ਼ਿਆਂ ਤੋਂ ਛੁਡਾਣ ਲਈ ਧਾਰੋਵਾਲ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰਾ ਵਿਖੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੁਆਰਾ ਇਕ ਇਕਠ ਹੋਇਆ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਨੂੰ ਇਕੱਤਰ ਕਰਨ ਦਾ ਖੁਲਾਸਾ ਕੀਤਾ, ਤਾਂਜੋ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਮਹੰਤਾਂ ਦੇ ਕਬਜ਼ਿਆਂ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਸਕੇ। ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਤਿਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦਾ ਜਨਮ ਸਥਾਨ ਸੀ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਸ਼ਾਂਤੀਪੂਰਨ ਢੰਗ ਨਾਲ ਮਹੰਤ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਤਰੀਕੇ ਬਦਲਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਜਦੋਂ ਮਹੰਤ ਨਰੈਣ ਦਾਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ, ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ ਪੰਥ (ਸਿੱਖ ਸਮੁਦਾਏ) ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਤਿਆਰੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਮਹੰਤ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨ ਲਈ ਕਰਾਏ ਦੇ ਬਦਮਾਸ਼ ਭਰਤੀ ਕੀਤੇ। ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਮਦਦ

ਨਾਲ, ਮਹੰਤ ਨੇ ਤੋਪਾਂ, ਪਿਸਤੌਲਾਂ ਅਤੇ ਗੋਲਾ ਬਾਰੂਦ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ। ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸਰਕਾਰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੁਧਾਰ ਦੇ ਅਕਾਲੀ ਅੰਦੋਲਨ ਨੂੰ ਅਸਫਲਤ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਹਰ ਉਪਲਬਧ ਹਥਿਆਰ ਵਰਤ ਰਹੀ ਸੀ। 20 ਫਰਵਰੀ ਨੂੰ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਸ਼ਾਂਤੀਪੂਰਨ ਅਤੇ ਨਿਹੱਥੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਟੀਮ ਨੇ ਦੌਰਾ ਕੀਤਾ। ਪਵਿਤਰ ਸਰੋਵਰ ਵਿੱਚ ਅਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਏ। ਮਹੰਤ ਨੂੰ ਜਥੇ ਦੇ ਆਉਣ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਮਿਲ ਗਈ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਨੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ। ਮਹੰਤ ਦੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੇ ਮੁੱਖ ਦੁਆਰ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਛੱਤਾਂ ਦੇ ਸਿਖਰ ਤੋਂ ਗੋਲਾਬਾਰੀ ਕਰਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ 26 ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਗੋਲੀਆਂ ਲਗਣ ਨਾਲ ਸ਼ਹਾਦਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ, ਅਤੇ 60 ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸ਼ਹੀਦੀ ਨੂੰ ਅਪਣੇ ਮਥੇ ਦਾ ਝੂਮਰ ਬਣਾਇਆ। ਜਦੋਂ ਮਹੰਤ ਦੇ ਬੰਦਿਆ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਹਿਲ

ਜੁਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੀ, ਤਾਂ ਉਹ ਸਾਰੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਅਤੇ ਕੁਲਹਾੜੇ ਲੈ ਕੇ ਥਲੇ ਲਥ ਆਏ। ਬੰਦੂਕ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਤੇ, ਭਾਈ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਭਾਈ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵੱਲ ਚਲੇ ਗਏ। ਜਦੋਂ ਮਹੰਤ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਉਂਦਿਆਂ ਦਿਖਿਆ, ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਭਾਈ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪਿਸਤੌਲ ਨਾਲ

ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਸਾਕਾ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ, ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਸ਼ਹੀਦੀ ਅਸਥਾਨ ਵਿਖੇ ਵਾਪਰੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਦੇਖੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

21 ਫਰਵਰੀ 2019ਈ ਨੂੰ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਤੇ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਧਾਰਮਿਕ ਰਸਮਾਂ ਨੂੰ ਅਦਾ

ਗੋਲੀ ਮਾਰੀ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਉਹ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਹੋ ਗਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜੰਡ ਦੇ ਦਰਖਤ ਨਾਲ ਲਟਕਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਦਾ ਨੂੰ ਜਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਮਹੰਤ ਦੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੇ ਭਾਈ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵੀ ਵੱਢ ਸੁੱਟਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲਾਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਭੱਠਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਜਿੱਥੇ ਹੋਰ ਲਾਸ਼ਾਂ ਵੀ ਸੁਟੀਆਂ

ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਨੂੰ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਲਗਭਗ 200 ਆਦਮੀ ਅਤੇ ਔਰਤਾਂ ਨੇ ਇਹਦੇ ਵਿੱਚ ਰਲਤ ਕੀਤੀ। ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਸਮੇਤ, ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਯੂ.ਕੇ. ਤੋਂ ਆਈਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਇਹਦੇ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ।

ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਰਦਾਰ ਰਾਜਵੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਾਕਾ ਨਨਕਾਣਾ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਭੇਂਟ ਕਰਦਿਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਹ ਸਥਾਨ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਲਈ ਬਹੁਤ ਪਵਿੱਤਰ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਥੇ ਪਹਿਲੇ ਗੁਰੂ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਕਾ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ

ਜਾਨ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਕਾ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਦੁਖਦਾਈ ਖੂਨ-ਭਰੀ ਘਟਨਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ 130 ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਸਾਲ ਬਾਬਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ

ਦੀ ਸਾਰੀ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਭਾਵਨਾਤਮਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸੁਣਾਇਆ। ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਪਵਿੱਤਰ ਸਥਾਨ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਜਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦੇ ਕੇ ਹਿੰਦੂ ਮਹੰਤ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਾਜ਼ਰੀਨ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਿੱਖ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਆਪਣੀ

ਜੀ ਦੇ 550ਵਾਂ ਜਨਮ ਦਿਨ ਭਰਪੂਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਮਨਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਸਾਕਾ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸ਼ਤਾਬਦੀ 2021ਈ ਵਿੱਚ ਦੋ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਮਨਾਈ ਜਾਵੇਗੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਐਸਪੀਜੀਸੀ ਨੇ ਅਸਲੀ ਨਾਨਕਸ਼ਾਹੀ ਕੈਲੰਡਰ ਨੂੰ ਬਿਕਰਮੀ ਕੈਲੰਡਰ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਪਰ ਪੰਥ ਨੇ ਕੋਈ

ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਹੁਣ ਇਹ ਸਾਡਾ ਫ਼ਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਬਾਰੇ ਦੱਸੀਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਈ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਸਾਕਾ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਘਟਨਾ ਵਾਪਰੀ। ਉਹ ਦੁਖੀ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਅਸਲ ਮੰਤਵ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਪਿੱਛੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੇ ਹਿੰਦੂਤਵ ਦੇ ਰਾਹ ਅਪਣਾਏ ਹਨ ਪਰ ਉਹ ਬਹੁਤ ਆਸਵੰਦ ਹਨ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਰਸਤੇ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੋਣਗੇ।

ਅਗਲੇ ਬੁਲਾਰੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਰਿਸਰਚ ਐਂਡ ਕਲਚਰਲ ਫ਼ੋਰਮ ਇਹਸਾਨ ਐੱਚ. ਨਦੀਮ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਦਾ ਸੁਆਗਤ ਕੀਤਾ ਜੋ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਵਿਦੇਸ਼ ਦੇ

ਵੱਖ ਵੱਖ ਹਿੱਸਿਆਂ ਤੋਂ ਆਈਆਂ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਕਾ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਿਛੋਕੜ ਬਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਕਾ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਹਮੇਸ਼ਾ ਯਾਦ ਰਹੇਗਾ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਕੌਮ ਦੇ ਜ਼ਿਹਨਾਂ ਚੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਕਢਿਆ ਜਾਸਕਦਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੀ ਖਾਤਰ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕੁਰਬਾਨ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਾਜ਼ਰੀਨ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਖੂਨ ਭਰਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਗੁਰੂ ਅਰਜੁਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਅਰੰਭ ਹੋਇਆ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਵਿਚੋਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਿੱਖ ਮੁਸਲਿਮ ਸਾਂਝ ਲਈ ਮਿਸਾਲ ਨੇ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੀ ਖਾਤਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਬੇਰਹਿਮੀ ਨਾਲ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇਹ ਹਿੰਦੂਤਵ ਦੀ ਚਾਲ ਸੀ, ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕਰਨਾ। ਇਹ ਜ਼ਿਹਨੀਅਤ ਅਜੇ ਵੀ ਸਮਕਾਲੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਜਾਰੀ ਹੈ। ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੁਆਰਾ ਸਾਕਾ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵੀ ਇਸੇ ਸਾਕੇ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਜ਼ਿਹਨੀ ਤਸਲਸੁਲ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਭਾਰਤ ਦੀ ਨਿਯਮਤ ਫੌਜ ਨੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ

ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਹੱਤਿਆ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਤੋਂ ਆਏ ਸਰਦਾਰ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਾਕਾ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਭੇਟ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਥੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਹਾਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਯਾਦਗਾਰ ਪਲ 'ਤੇ ਗੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਸੱਦਾ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਸਾਂਝੇ ਕੀਤੇ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਘਟੀਆ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਪੈਰੋਕਾਰਾਂ ਹਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਸੱਚ ਬੋਲਣਾ ਸਿਖਾਇਆ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸੱਚ ਬੋਲਦੇ ਹਾਂ, ਨਤੀਜਿਆਂ ਤੋਂ ਲਾਪਰਵਾ ਹੋਕੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖ

ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਸੱਚ ਬੋਲੋ ਗੇ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਭਾਈ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਵਰਗੀਆਂ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭਾਰੀ ਦਿਲ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਈ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਆਪਣੀਆਂ ਜਾਨਾਂ ਕੁਰਬਾਨ ਕੀਤੀਆਂ। ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਹਮੇਸ਼ਾ ਤਿਆਰ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੇਕਰ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਪੈਦਾ ਹੋਈ।

ਪੀ.ਐਸ.ਜੀ.ਪੀ.ਸੀ. ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਸਰਦਾਰ ਮਨਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਾਕਾ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦਿਆਂ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਭੇਟ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਖੂਨ ਖਰਾਬੇ ਦੀ ਘਟਨਾ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਜਿਸ ਦਾ ਸਾਂਗਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿੱਚ ਹਿੰਦੂਆਂ ਲਈ ਨਰਮ ਗੋਸ਼ਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਨਰੈਣ ਦਾਸ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਪਵਿਤਰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਕਦਸ ਮਕਾਮ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕੀਤਾ। ਜਦੋਂ ਭਾਈ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀ ਇਥੇ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਨਰੈਣ ਦਾਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਬੇਰਹਿਮੀ ਨਾਲ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਲੜਾਈ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸੀ ਅਤੇ ਜੇ ਉਹ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਤੋਂ

ਬਚਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠੇ ਰਹਿਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਪਲਵਾਮਾ ਦੇ ਹਮਲੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 14 ਫ਼ਰਵਰੀ 2019ਈ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂਤਵ ਦੇ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਵਾਲੇ ਹਮਲੇ ਮਗਰੋਂ ਹਿੰਦੂਵਾਂ ਦੇ ਹਥੋਂ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸੇ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 1984ਈ ਦੇ ਸਾਕਾ ਦੀ ਯਾਦ ਦਿਵਾਈ ਜਦੋਂ ਨਫ਼ਰਤ ਭਰੇ ਭਾਸ਼ਣਾਂ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਕਤ-ਏ-ਆਮ ਹੋਇਆ।

ਅਗਲੇ ਬੁਲਾਰੇ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ, ਭਾਰਤ ਤੋਂ, ਪ੍ਰੋ. ਡਾ. ਜਸਬੀਰ ਕੌਰ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੌਲਮੰਤਰ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸ਼ਬਦਾ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਭਾਸ਼ਣ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਇਕਜੁਟਤਾ ਲਈ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਉਦਾਹਰਨ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ

ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਹਰਮਿੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਇਸ ਸਥਾਨ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਪਵਿੱਤਰ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੋਗ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਕਾ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ 1984ਈ ਦੇ ਸਾਕਾ ਹਰਮਿੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਕਤ-ਏ-ਆਮ ਨੂੰ ਕਦੀ ਵੀ ਭੁਲਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਦਿਮਾਗਾਂ ਤੋਂ ਇਹਨਾਂ ਵਾਕਿਆਂ ਨੂੰ ਕਦੀ ਵੀ ਮਿਟਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੁਰੂਆਂ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਆਪਣੀਆਂ ਜਾਨਾਂ ਕੁਰਬਾਨ ਕੀਤੀਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਿਕਾਸ ਕਾਰਜਾਂ ਦੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਚ ਅਥਾਰਟੀ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸਿੱਖ ਯਾਤੀਆ ਲਈ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਜਾਵੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ

ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਲਈ **DSRCF** ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਦੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਡੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੀ ਫੈਕਲਟੀ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਉਤਸੁਕਤਾ ਨਾਲ **DSRCF** ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਤਿਮਾਹੀ ਰਸਾਲੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਰੰਗ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਭਾਸ਼ਣ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ ਨਾਲ ਸਮਾਪਤ ਕੀਤਾ।

ਐਨ ਅਬਾਸ, MD ਬੈਤ-ਉਲ-

ਮਾਲ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਅਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਯਾਤਰੀਆਂ ਦਾ ਸਵਾਗਤ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਮਾਮ ਹੁਸੈਨ عليه السلام ਨੇ ਇਸਲਾਮ ਲਈ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਭਾਈ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਿੱਖੀ ਲਈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਕਾ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਸ ਯਾਦਗਾਰੀ ਬੈਠਕ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ

ਗਿਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਘਟੀਆ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਪਲਵਾਮਾ ਹਮਲੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦੀ ਇਕ ਲੜੀ ਹਨ। ਇਹ ਮੋਦੀ ਦੁਆਰਾ ਅਗਲੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਲਈ ਤਿਆਰੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਰੂੜੀਵਾਦੀ ਮਨ ਵਿਚ ਨਫਰਤ ਫੈਲਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਇਮਰਾਨ ਖਾਨ ਦੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੰਚ ਤੋਂ ਮੋਦੀ ਨਾਲ ਗੱਲ ਬਾਤ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਦੇਸ਼ ਹੈ ਜਿਥੇ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹਨ। ਪਰ ਭਾਰਤ ਜਿਥੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਨੂੰ ਬੇਰਹਿਮੀ ਨਾਲ ਮਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੂਰਵਜ ਸਥਾਨਾਂ ਤੋਂ ਉਜਾੜ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਕਾ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਘਟਨਾ ਦੀ ਯਾਦ ਦਿਵਾਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਜ਼ਿੰਦਾਬਾਦ ਦੇ ਨਾਅਰਿਆਂ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਭਾਸ਼ਣ ਦਾ ਅੰਤ ਕੀਤਾ।

ਮੁੱਖ ਮਹਿਮਾਨ ਸਰਦਾਰ ਮਹਿੰਦਰ ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੋ ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਹਨ, ਨੇ ਇਸ ਮੌਕੇ ਬੋਲਦਿਆਂ

ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਸਥਾਨ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਅਤੇ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਦੇ ਪੰਜੇ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਨ ਲਈ ਭਾਈ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਦੇ ਬਲੀਦਾਨ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਹਾਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਾਨ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅੱਜ ਸੰਗਤ ਬਹਾਦਰ ਪੁਰਸ਼ ਭਾਈ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ

ਦੇਣ ਲਈ ਪੂਰੀ ਦੁਨੀਆ ਤੋਂ ਇਥੇ ਇਕੱਠੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਪਿਆਰੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਬੇਰਹਿਮੀ ਨਾਲ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਇਹ ਜ਼ੁਲਮ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਅੱਜ ਵੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮੌਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪਲਵਾਮਾ ਉੱਤੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੁਹਿੰਮ ਦਾ ਉਦਘਾਟਨ ਸਮਾਰੋਹ ਹੈ। ਇਹ ਮੁਹਿੰਮ ਮੌਦੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਫੌਜ ਦੇ ਖੂਨ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ

ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੌਦੀ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਟੋਟੇ ਕਰਣ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੋਣਗੇ। ਉਸ ਦੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਮੁਹਿੰਮਾਂ ਅਤੇ ਕੰਮ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕਰ ਦੇਣਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਭਾਰਤ ਦਾ ਸਵਾਗਤ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਟੇਬਲ ਟਾਕ ਕਰਨ ਲਈ ਬੁਲਾਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਮੌਦੀ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਘਿਣਾਉਣੀ ਨੀਤੀ 'ਤੇ ਆਧਾਰਤ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਇਸ ਫੌਰਮ 'ਤੇ ਚੇਤਾਵਨੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਭਾਰਤ ਸੋਚਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਭਾਰਤ ਤੇ ਹਮਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਗਲਤਫਹਿਮੀ ਹੈ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਤਾ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਬੁਨਿਆਦੀ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਬੇਇੱਜ਼ਤੀ ਅਤੇ ਉਲੰਘਣਾ ਉੱਤੇ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਵਿਰੁੱਧ ਇੱਕ ਕੇਸ ਪੇਸ਼ ਕਰੇਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਜ਼ਿੰਦਾਬਾਦ ਦੇ ਨਾਅਰੇ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਭਾਸ਼ਣ ਸਮਾਪਤ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕੀਤੀ।

ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਸੈਮੀਨਾਰ

ਰਿਪੋਰਟ: ਸ੍ਰ. ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ

ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਰਿਸਰਚ ਐਂਡ ਕਲਚਰਲ ਫ਼ੋਰਮ, ਇਹਸਾਨ ਐਂਚ ਨਦੀਮ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਸੈਮੀਨਾਰ ਦੇ ਰਲਤੀਆਂ ਨੂੰ ਜੀ ਆਇਆਂ ਨੂੰ ਆਖਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭਗਤ

ਸਿੰਘ ਦੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਉੱਤੇ ਚਾਨਣ ਪਾਉਂਦਿਆਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਅਤੇ ਮਜ਼ਲੂਮ ਕੌਮਾਂ ਲਈ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੇ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਸਬਕ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਲਈ ਜਾਨ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰਨਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਫ਼ਖ਼ਰ ਹੈ। ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਕਿਸੇ ਇਕ ਕੌਮ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਇਕ ਫ਼ਿਰਕੇ ਦੇ ਹੀਰੋ ਨਹੀਂ ਉਹ ਪੂਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਹੀਰੋ ਸੀ।

ਸ੍ਰ. ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸਾਬਕ ਪ੍ਰਧਾਨ PSGPC:

ਆਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਜੀ ਆਇਆਂ ਨੂੰ ਆਖਿਆ। ਇਹਨਾਂ ਨੇ

ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਰਿਸਰਚ ਐਂਡ ਕਲਚਰਲ ਫੋਰਮ ਦੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਹੀ ਅੱਗੇ ਟੋਰਿਆ ਤੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਈ ਅਪਣੀ ਕੌਮ, ਪੰਥ ਤੇ ਖਿੱਤੇ ਵਾਸਤੇ ਜਜ਼ਬਾਤ ਰਖਦੇ ਸਨ। ਮੰਦ ਭਾਗੀਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਬਣ ਵੇਲੇ 99% ਸਿੱਖ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਛੱਡ ਕੇ ਚਲੇ ਗਏ। ਉਹਦਾ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ

ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ। ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਬਾਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ 13 ਅਪ੍ਰੈਲ 1919ਈ ਨੂੰ ਜਲਿਆਂਵਾਲਾ ਬਾਗ ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਗੋਲੀਬਾਰੀ ਕਰਕੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਕਤਲ-ਏ-ਆਮ ਦਾ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜ਼ਿਹਨ ਉੱਤੇ ਬੜਾ ਡੂੰਘਾ ਅਸਰ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਘਟਨਾ ਤੋਂ 2 ਸਾਲ

ਬਾਅਦ 20 ਫਰਵਰੀ 1921ਈ ਨੂੰ ਸਾਕਾ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਘਟਨਾ ਵਾਪਰੀ। ਇਹਨਾਂ ਦੋਵਾਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦਾ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤੇ ਐਸਾ ਗੂੜ੍ਹਾ ਅਸਰ ਪਿਆ ਕਿ ਉਹ ਦੁਨੀਆ ਦਾਰੀ ਤੋਂ ਹੱਟ ਕੇ ਸਿਰਫ਼ ਆਜ਼ਾਦੀ-ਏ-ਹਿੰਦ ਬਾਰੇ ਸੋਚਦਾ। ਉਹਨੂੰ ਹੋਰ ਕੁਝ ਵੀ ਸੁਝਾ ਨਾ ਦਿੰਦਾ। ਉਹਨੇ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਈ ਜੇਲ ਕਟੀ। ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਨਾਲ ਛੋਟੀ ਉਮਰੇ ਈ ਜੁੜ ਗਿਆ। ਅਸੀਂ ਪਿਛਲੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਹ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਜਿਥੇ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਉਸ ਚੌਕ ਦਾ ਨਾਂ ਉਹਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇ। ਅਸੀਂ ਸ਼ੁਕਰਗੁਜ਼ਾਰ ਹਾਂ ਹਕੂਮਤ-ਏ-ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਡੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮੰਨ ਲਿਆ। ਪਰ ਕੁਝ ਮਖਸੂਸ ਤਬਕੇ ਦੇ ਰਵਈਏ ਦੇ ਕਾਰਨ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ। ਸਾਡੀ ਮਹਿੰਦਰ ਪਾਲ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ‘ਚ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਾਡੀ ਇਸ ਮੰਗ ਨੂੰ ਇਸ਼ਬਲੀ ਵਿੱਚ ਰਖਣ ਤੇ ਸਾਡੀ ਇਸ ਮੰਗ ਨੂੰ ਹਕੂਮਤ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਣ। ਜਿਥੇ ਸਾਡੇ ਸਿੱਖ ਭਾਈ-ਚਾਰੇ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਏ ਗੀ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਹੋਵਾਂਗੇ। 23 ਮਾਰਚ 1931ਈ ਨੂੰ ਭਗਤ ਸਿੰਘ, ਰਾਜ ਗੁਰੂ ਅਤੇ ਸੁਖਦੇਵ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਫਾਂਸੀ ਲਈ ਜਿਦੋਂ

ਇਹਨਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਨੂੰ ਲਿਜਾਇਆ ਜਾਰਹਿਆ ਸੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਵੀ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਚਿਹਰਿਆਂ ਤੇ ਮੁਸਕੁਰਾਹਟ ਸੀ ਤੇ ਜ਼ਬਾਨ ਤੇ ਇਨਕਲਾਬ ਜ਼ਿੰਦਾ ਬਾਦ ਦੇ ਨਾਅਰੇ। ਅੱਜ ਵੀ ਅਸੀਂ ਜ਼ੁਲਮ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹਾਂ। ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿੱਚ 1984ਈ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਹਰਮਿੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਹਮਲਾ ਹੋਇਆ, ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ

ਬਦਲਾ ਲਿਆ ਤੇ ਫੇਰ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਿਹੜੇ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਦੰਗੇ ਹੋਏ ਉਹਦੇ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਬਚਿਆਂ, ਬੀਬੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸਾਨੂੰ ਅੱਜ ਤੀਕ ਨਾ 84 ਦਾ ਤੇ ਨਾ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਦੰਗਿਆਂ ਵਿੱਚ ਮਾਰੇ ਗਏ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਇਨਸਾਫ਼ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਕੋਈ ਉਮੀਦ ਵੀ ਨਹੀਂ

ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਸ਼ਹੀਦੀ ਗੁਰਪੁਰਬ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰਪੁਰਬ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਸੰਤਾਂ ਕਠੀਆਂ ਹੋਣ ਗੀਆਂ। ਭਾਰਤ ਜ਼ਾਲਮ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਨਹਿਥੇ ਬਚਿਆਂ, ਬੀਬੀਆਂ ਤੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਉੱਤੇ ਗੋਲੀਆ ਚਲਾਈਆਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਜਿਦੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਹਰਮਿੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਹਮਲੇ ਦਾ

ਕਿ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਇਨਸਾਫ਼ ਦੇਵੇ ਗੀ। ਕਾਇਦ-ਏ-ਆਜ਼ਮ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਆਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਯਾਂ ਤੇ ਅਪਣਾ ਮੁਲਕ ਲੈ ਲਵੋ ਯਾਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨਾਲ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋ ਜਾਓ, ਅਸੀਂ ਅਗਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਮੰਨ ਲਈ ਹੁੰਦੀ, ਅਪਣਾ ਮੁਲਕ ਖ਼ਾਲਿਸਤਾਨ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੁੰਦਾ, ਤਾਂ ਅੱਜ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਇਹ ਜ਼ੁਲਮ ਨਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ। ਗੁਜਰਾਤ ਵਿੱਚ ਵੀ

ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨਾਲ ਜਿਹੜਾ ਜੁਲਮ ਹੋਇਆ ਏ, ਮੋਦੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸੀ.ਐਮ ਗੁਜਰਾਤ ਸੀ। ਅੱਜ ਤੱਕ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਨਸਾਫ਼ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨਾਲ ਜਿਹੜਾ ਜੁਲਮ 70 ਸਾਲ ਤੋਂ ਹੋ ਰਿਹਾ ਏ, ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਤੋਂ ਬਾਹਿਰ ਏ, ਲੇਕਿਨ ਬਹਾਦਰ ਉਹ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਨੇ ਜੋ ਇਸ

ਮੈਨੂੰ ਹੋਰ ਕਈ ਘੰਟੇ ਲੱਗ ਜਾਣਗੇ। ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਸਿੱਖ ਅਪਣੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਸਿੱਖ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਤੀਕ ਨਾਲ ਰਹੇ ਆਂ। ਸਾਨੂੰ ਵਖਰਿਆਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਸਾਡੇ ਧਰਮ ਦੀ

ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਮਝੋਤਾ ਐਕਸਪਰੈਸ ਵਿੱਚ 43/44 ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕਲ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਬਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸਿੱਖਾਂ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨਾਲ 47 ਤੋਂ ਅੱਜ ਤੀਕ ਜਿਹੜਾ ਜੁਲਮ ਹੋ ਰਿਹਾ ਏ ਜੇ ਉਹਦੇ ਤੇ ਖੁਲ੍ਹ ਕੇ ਗੱਲ ਕਰਾਂ ਤੇ

ਇਹਤਰਾਮ ਅਸੀਂ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਈ ਸੂਫ਼ੀ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ, ਪੀਰਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

ਪ੍ਰੋ. ਡਾ. ਇਕਬਾਲ ਚਾਵਲਾ:

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ DSRCF ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ

ਦਾ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬਰ-ਏ-ਸ਼ਗੀਰ ਦੇ ਮਹਾਨ ਨਾਇਕ ਦੀ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨੂੰ ਸਾਂਝਾ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦੇਣ ਲਈ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਰੇ ਬੁਲਾਰਿਆਂ ਨੇ ਸਰਦਾਰ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸਾਂਝੀ ਕੀਤੀ। ਉਹ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਅਧਿਆਪਕ ਹੋਣ ਨਾਤੇ ਸਰਦਾਰ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਬਾਤ ਕਰਨ ਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਇਕ ਆਜ਼ਾਦੀ ਘੁਲਾਟੀਏ ਵਜੋਂ ਇਕ ਪ੍ਰਤੀਕ ਬਣ ਗਏ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਾਜ਼ਰੀਨ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਇਕ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਸੀ।

ਹਾਲਾਂਕਿ ਸਰਦਾਰ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਬਾਗ਼ੀ ਨਹੀਂ ਸਨ ਪਰ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਹੁਕਮਰਾਨਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਵਿਦਰੋਹੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਿਖਾਇਆ। ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਵਿਦਰੋਹੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਮਾੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸਭ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਜੱਲਿਆਂਵਾਲਾ ਕਤ-ਏ-ਆਮ ਦੀ ਘਟਨਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਨੁਕਤੇ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਤਲ ਦੇ ਫਰਜ਼ੀ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਰਿਹਾਅ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ 'ਚ ਬੰਬ ਧਮਾਕਾ ਕਰਨ ਲਈ ਫਾਂਸੀ 'ਤੇ ਲਟਕਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿਰਫ ਇਕ ਧੁੰਦੇ ਵਾਲਾ ਬੰਬ ਸੁੱਟਿਆ ਸੀ ਜਿਹਦੇ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੱਗੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਲਾਰਡ ਮਾਊਂਟਬੈਟਨ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾ, ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੜੀ ਹੈਰਾਨੀ ਹੋਈ ਕਿ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦਾ ਹੋਂਦ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਭਾਜਨ ਦਾ ਮਕਸਦ ਸਿਰਫ ਇਸੇ ਮਕਸਦ ਲਈ ਸੀ।

ਸ੍ਰ. ਭੋਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ USA:

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਾਜ਼ਰੀਨ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਆਏ ਹਨ, ਮੈਨੂੰ ਸਰਦਾਰ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਗੱਲ ਬਾਤ ਕਰਨ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਵਕਤ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਤਿਆਰੀ ਕਰਾਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਗੇ ਹੋਰ ਦਸਦਿਆਂ ਹੋਇਆ ਆਖਿਆ ਕਿ ਉਹ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਗਏ ਅਤੇ ਸੜਕ ਦੇ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹਰੇ ਅਤੇ ਪੀਲੇ ਸਾਗ ਦੇ ਖੇਤ ਦੇਖੇ। ਜਿਹਦੇ ਤੋਂ ਮੈਨੂੰ “ਰੰਗ ਦੇ ਬਸੰਤੀ ਚੋਲਾ” ਦਾ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਗੀਤ ਯਾਦ ਆਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਜਜ਼ਬਾਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਕਿਥੋਂ ਆਏ ਤੇ ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਹ ਜਜ਼ਬਾਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚੋਂ ਆਏ। ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਸਰਦਾਰ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦੀ ਅੰਦੋਲਨ ਲਈ ਰਾਹ ਵਖਾਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਪਣੇ ਸੰਬੋਧਨ ਦਾ ਅੰਤ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਬਾਰੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸ਼ਾਇਰੀ ਤੋਂ ਕੀਤਾ।

ਬੀਬੀ ਅਨਮੋਲ ਗੋਹਰ (ਕਵੀ):

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਰਦਾਰ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਕੀਤੀ ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਸਿਰਫ 23 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਮਕਸਦ ਲਈ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਿੱਤੀ। ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੌਰਾਨ ਕਦੇ ਵੀ ਰਿਹਮ ਦੀ ਅਪੀਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਉਹਨੇ ਲਾਰਡ ਇਰਵਿਨ ਨੂੰ ਇਕ ਪੱਤਰ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਜੰਗੀ ਕੈਦੀ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਬਰਤਾਨਵੀ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਉਸ ਦੀ ਹਰਮਨਪਿਆਰੀ ਤੋਂ ਐਨੀ ਡਰੀ ਹੋਈ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਫਾਂਸੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ 23

ਮਾਰਚ 1931ਈ ਦੀ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਸਮੇਂ ਕੇਵਲ 23 ਸਾਲ ਦੇ ਸਨ।

ਸ੍ਰ. ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ (USA):

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਇਕ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਨਹੀਂ ਸਨ; ਉਹ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲਹਿਰ ਦੇ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਨਤਾ ਦੇ ਦਿਮਾਗਾਂ ਤੋਂ ਕਦੇ ਵੀ ਮਿਟਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਹਾਲ ਵਿੱਚ ਛੋਟੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਜੋ ਮਹਾਨ ਸਰਦਾਰ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਵਰਗੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਰਦਾਰ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜੀਵਨ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਂ ਕਦੇ ਵੀ ਮੰਦਰਾਂ ਜਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਗਈ ਸੀ। ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮਾਂ ਨੇ

ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਸਾਰੀ ਉਪਾਸਨਾ ਕੀਤੀ। ਸਰਦਾਰ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਅਪਣੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਹਮੇਸ਼ਾ ਮੁਹਬਤ, ਪਿਆਰ ਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਦੇ ਜਜ਼ਬਾਤ ਉਭਰ ਆਉਂਦੇ।

ਡਾ. ਸਮਿਨਾ ਬਤੂਲ (ਫੈਕਲਟੀ ਮੈਂਬਰ ਲਾਹੌਰ ਕਾਲਜ ਫਾਰ ਵਿਮੈਨ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਲਾਹੌਰ):

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਰੇ ਬੁਲਾਰਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਨਾਲ ਕੀਮਤੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨੂੰ ਸਾਂਝਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਰਦਾਰ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ 28 ਸਤੰਬਰ 1907ਈ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਸੂਬੇ ਦੇ ਲਾਇਲਪੁਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਚੱਕ ਬੰਗਾ ਵਿੱਚ ਜਨਮੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ

ਅਜਿਹੇ ਸਿੱਖ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਇੱਕ ਪੁੱਤਰ ਹਨ ਜੋ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਰਾਜ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਦੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮੰਨ ਅੰਦਰ ਉਸੇ ਲਹਿਰ ਦੀ ਚਿੰਗਾਰੀ ਸੁਲਗਾਈ ਸੀ। ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਨਿੱਕੀ ਉਮਰੇ ਹੀ ਯੂਰਪੀਅਨ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਅੰਦੋਲਨਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਹ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਰਿਹਾ। ਜਦੋਂ ਲਾਲਾ ਰਾਜਪਤਿ ਰਾਇ, ਇਕ ਹੋਰ ਇਨਕਲਾਬੀ ਆਗੂ ਲਾਹੌਰ ਵਿੱਚ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਹੱਤਿਆ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ, ਇਹਦਾ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਲਈ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਪੁਲਿਸ ਆਫਿਸਰ ਤੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਉਦੋਂ ਤਾਂ ਭਗਤ ਸਿੰਗ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰੀ ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ ਰਿਹਾ ਪਰ ਸੈਂਟਰਲ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀ ਬੰਬ ਵਿਗਾੜ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਆਤਮ ਸਮਰਪਣ ਕੀਤਾ। ਅਪਣੀ ਤਕਰੀਰ ਦੇ ਅਖ਼ੀਰ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਉਪ ਮਹਾਂਦੀਪ ਦੇ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਅੰਦੋਲਨ ਦੇ ਨਾਇਕ ਸਨ।

ਸ੍ਰ. ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਚਾਵਲਾ (ਚੇਅਰਮੈਨ ਪੰਜਾਬੀ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ):

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਸਿੱਖ ਮਸਲਿਆਂ ਉੱਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨਜ਼ਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਇਮਰਾਨ ਖਾਨ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਇਮਰਾਨ ਖਾਨ ਨੇ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਕਾਰੀਡੋਰ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਸੁਪਨਾ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਫ਼ੌਰੈਸਟ ਲਈ 80

ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਐਕੁਆਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਦਾਨਿਸ਼ ਸਕੂਲ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਦਾ ਨਾਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਮਾਤਰ ਭੂਮੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਿਆਸੀ ਆਗੂਵਾਂ ਕੋਲੋਂ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ETPB ਦਾ ਚੇਅਰਮੈਨ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਘਟ ਗਿਣਤੀ ਤੋਂ

ਨਾ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੈਮੀਨਾਰ ਦੇ ਰਲਤੀਆਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਇਕੋ ਇਕ ਹੱਲ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਸਿੱਖ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਰੁਕਾਵਟ ਦੇ ਬੜੇ ਖੁਸ਼ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀਪੂਰਨ ਰਹਿ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਜ਼ਿੰਦਾਬਾਦ ਦੇ ਨਾਅਰੇ ਵੀ ਲਾਏ।

ਤਾਰਿਕ ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਨ (ਸਕੱਤਰ ETPB):

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀ 88ਵੀਂ ਬਰਸੀ ਮਨਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਸਿਰਫ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਨਾਇਕ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਪੂਰੇ ਉਪ ਮਹਾਂਦੀਪ ਦੇ ਨਾਇਕ ਹਨ। ਉਹ ਆਜ਼ਾਦੀ ਅੰਦੋਲਨ ਦਾ ਇਕ ਅਹਿਮ

ਥੰਮ੍ਹ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੈਮੀਨਾਰ ਦੇ ਰਲਤੀਆਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕੁਰਬਾਨ ਕੀਤੀ ਪਰ ਕਦੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨਾਲ ਸਮਝੌਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਇਕੋ ਇਕ ਮੁਲਕ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਸਾਰੇ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਲੋਕ ਸ਼ਾਂਤੀ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਲਈ ਆਜ਼ਾਦ ਹਨ ਜਦਕਿ ਨਿਊਜ਼ੀਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਵੀ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਨਹੀਂ। ਭਾਰਤ ਆਪਣੇ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਲਈ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਮਿਆਰ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਹ ਉਹ ਸਾਲ ਹੈ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ 550ਵਾਂ ਜਨਮ ਦਿਵਸ ਮਨਾਇਆ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਪੂਰਨ ਧਾਰਮਿਕ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਮਨਾਉਣ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਈ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਜ਼ਿੰਦਾਬਾਦ ਦੇ ਨਾਅਰੇ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਭਾਸ਼ਣ ਦਾ ਅੰਤ ਕੀਤਾ।

ਸ੍ਰ. ਮਹਿੰਦਰ ਪਾਲ ਸਿੰਘ (ਮੈਂਬਰ ਪੰਜਾਬ ਅਸੈਂਬਲੀ ਅਤੇ ਸੰਸਦੀ ਸਕੱਤਰ):

ਆਪਣੇ ਸੰਬੋਧਨ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ

ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰਕੇ ਪੂਰੀ ਕੌਮ ਵਿੱਚ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਜਗਾਇਆ। ਕੌਮ ਲਈ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਕਦੇ ਭੁਲਾਏ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ। ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਨੂੰ 88 ਸਾਲ ਬੀਤ ਚੁਕੇ ਹਨ, ਲੇਕਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਨੂੰ ਅਜ ਵੀ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਪਖੰਡ

ਬਾਰੇ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ 'ਤੇ ਭਾਰਤੀ ਅਤਿਆਚਾਰਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਸੀਮਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਦੇਸ਼ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਅਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕੋਈ ਫ਼ਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸ ਧਰਮ

ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਦੇ ਹੋ ਕਿਉਂਕਿ ਹਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਇਹ ਗੱਲ ਸਾਂਝੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਹੋਲੀ ਦਾ ਤਿਉਹਾਰ ਪੂਰੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸੰਸਕਾਰ ਨਾਲ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਮਨਾਇਆ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਰਤ ਨੇ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿੱਚ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਕੁਚਲਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਅਪਣੇ ਮਕਸਦ ਵਿੱਚ ਕਾਮਯਾਬ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੇਗਾ। ਸਮਾਂ ਬਦਲ ਗਿਆ ਹੈ, ਹੁਣ ਹਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਹੈ। ਸਰਦਾਰ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਹਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਭਾਰਤ ਕਸ਼ਮੀਰ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਮੁਕਤ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤਾਂ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਸਰਦਾਰ ਭਗਤ ਸਿੰਘਾਂ ਨਾਲ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ।

